

International Journal of Social, Political and Economic Research

IJOSPER

ISSN: 2667-8810 (Online)

ijosper.uk

OPEN ACCESS

Original Article

Received Date: 17-01-2021

Accepted Date: 01-04-2021

doi.org/10.46291/IJOSPERvol8iss1pp1-36

Okul Öncesi Eğitim Programları Geliştirme Sürecinde “1953 Ana Okulları Eğitim Programı”¹

Fethi TURAN

Yrd. Doç. Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi. e-mail: fturan@ciu.edu.tr

Orcid: 0000-0001-8053-3795

ÖZET

Okul öncesi eğitim, zorunlu ilköğretimin başladığı yıllara kadar olan dönemde çocuğa sunulan eğitim olanaklarını içerir. Bu dönemde kazanılan davranışlar, bireyin yetişkinlikteki kişilik yapısı ile birlikte tutum ve alışkanlıklarını önemli ölçüde etkiler. Eğitim kurumlarında hedeflere ulaşılması ve eğitim sürecinin etkili, verimli sürdürülmesi, ancak çok yönlü etkinliklerin kapsamı önceden belirlenmiş programlara bağlı kalınarak yürütülmesi ile mümkündür. Eğitim programlarının ulaşılabilirdiği kadar tarihsel perspektif içinde ele alınması ve tartışılması, zaman akışı içerisinde program geliştirme sürecinin nereden nereye geldiğini görmek, bu alanda yürütülen çabaları göz ardı etmemek açısından önemlidir. Alanyazında okul öncesi eğitim programları tarihsel süreç içerisinde inceleyen çok sayıda çalışma olmasına rağmen, 1953 yılı “Ana Okulları Eğitim Programı” hakkındaki çalışmaların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı 1953 Ana Okulları Eğitim Programı’nı eğitim kamuoyuna tanıtırak alanyazında yer almasını sağlamaktır. Böylece okul öncesi eğitim programları geliştirme sürecinin temellerini güçlendirmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Program’da çocukların gelişim özelliklerinin dikkate alındığı, eğitim sürecinin yaş gruplarına göre planlanıp yürütülmesinin öngörüldüğü, çok sayıda açık veya örtük ifade ile hedeflerin yer aldığı, etkinlik çeşitlerine, eğitimin planlı yürütülmesine, eğitim ortamları ve materyaller hakkında açıklamalara, değerlendirme ve aile katılımına yer verildiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim programları, program geliştirme, betimsel analiz

The “1953 Kindergarten Education Program” within Development Process of Preschool Education Programs

Abstract

This study aims to introduce the 1953 Kindergarten Education Program which has not been known sufficiently within historical development of preschool education programs in Turkey, to include it in the related literature and thus, to enrich the basis of preschool education program development process. Among qualitative research methods, the document analysis method was used in the study. This method includes analysis of written materials that comprise information about the targeted case/cases for investigation (Yıldırım & Şimşek, 2006). The “descriptive

¹ 11-14 Eylül 2020 tarihinde Ankara’da düzenlenen VII. EJER Kongresi’nde online bildiri olarak sunulmuştur.

analysis” in which conceptual structure had previously been determined clearly was adopted. The “Preschool Education Program Descriptive Analysis Form” which was developed by the researcher during analysis was used. The 1953 Kindergarten Education Program was introduced based on the elements of preschool education programs (*child's developmental features, goal, content, educational status, assessment and family involvement*).

According to the study results, the Preschool Education Program was negotiated and accepted in the 5th National Education Council of Turkey gathered in 1953 and was published for application by the Ministry of National Education. The program was supported by two guidebooks based on the needs. The study results indicated that developmental features of children and age groups are considered in the 1953 Kindergarten Education Program, targets are determined, the content and educational status are satisfied, evaluation of children, teacher and parents is ensured and family involvement is cared. Thus, the 1953 Kindergarten Education Program can also be included objectively while investigating developmental process of preschool education programs.

Keywords: The 1953 kindergarten education program, program development, program elements, document analysis, descriptive analysis.

1. GİRİŞ

Belli bir amaca dönük araştırma ve bilgi edinme çabası içinde olan bilim birikimli bir süreçtir ve aynı zamanda değişebilme ve kendini yenileme özelliğini bünyesinde taşır. Disiplinler arası sosyal bir bilim olan eğitim, kuramsal ve uygulamalı çalışmaların ilgi alanındadır (Örücü ve Şimşek, 2011). Eğitim insan davranışlarında kasıtlı olarak değişim sağlama çabasıdır. Bu çabanın etkisi ile insanlar tutum ve davranışlarını, ahlakî standartlarını geliştirebilirler (Ertürk, 1984; Varış, 1988).

Çocuğun gelişimini çok yönlü olarak etkileyen okul öncesi eğitim (Albrecht ve Miller, 2004; Zembat, 2005; MEB, 2006; Aral ve Kadan, 2018), zorunlu ilköğretimin başladığı yıllara kadar olan dönemde, aile dışında sunulan eğitim olanaklarını içerir (Hierdeis, 1996; Akt: Arslan, 2005) ve çocukların sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişimlerini destekleyip güçlendirir. Bu dönemde kazanılan davranışlar bireyin yetişkinlikteki kişilik yapısını, tutum ve alışkanlıklarını etkiler (Kantarcıoğlu, 1973; Güler, 2001; Turan, 2004; Çelik ve Gündoğdu, 2007; MEB, 2010a; Tok, 2016; Aktan ve Akkutay, 2014; Sabancı, Altun ve Uçar Altun., 2018).

Çocuklarının erken yaşlardan itibaren eğitim almaları fikri milattan öncesine kadar uzanır. Aristo ve Eflatun’dan, John Dewey, Pestalozzi ve Froebel’e (Üstünoğlu,1987; Aytaç, 1998; Dirim, 2004; Oktay ve Unutkan, 2006; MEB, 2010a; Türk, 2011) Farabi, İbni Sina ve Yusuf Has Hacib’den Emrullah Efendi ve Satı Bey’e kadar bir çok bilim insanı erken çocukluk döneminde verilecek eğitiminin önemi ve gereğine dikkat çekmişlerdir (Erdem, 2013; Sağlam ve Aral, 2016).

Ülkemizde okul öncesi eğitimin hatırı sayılır bir tarihi geçmişinden söz etmek mümkündür: Cumhuriyet’ten önce kökleri Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar uzanan “sıbyan mektepleri” döneminin okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Vakıflara bağlı olarak kurulan taş mektep ve mahalle mektepleri olarak da bilinen bu eğitim kurumlarına dört yaşından itibaren kız ve erkek çocuklar alınıyor ve seviyelerine uygun olarak başta Kur’an-ı Kerim olmak üzere, namaz ve ahlâki esaslar

çerçevesinde temel dini bilgiler veriliyordu (Akyüz, 1996; Altay vd., 2011; Türk, 2011; Güdek, 2012). Osmanlı Devleti'ndeki yenileşme hareketleri ile sıbyan mekteplerinin sayıları giderek azalmış ve zamanla yerlerini daha modern eğitim kurumlarına bırakmışlardır (Akyüz, 1996; 2003; MEB, 2010a).

Osmanlı Dönemi'nin modern anlamda ilk okul öncesi eğitim kurumları, II. Meşrutiyet Dönemi'nde "ana mektebi" ya da "çocuk bahçeleri" adıyla açılan özel anaokullarıdır. Balkan Savaşları sonrası 1914 yılında ise resmî okul öncesi kurumları açılmış (Şahin ve Tokdemir, 2011; Cicioğlu, 1985; Akyüz, 1996; Ergün, 1996). Açılan bu kurumlar için yayınlanan Tüzük'de eğitim programına da değinilmiş, fakat daha çok etkinlik adlarına yer verilmiştir (Atlı ve Baran, 2017). Aynı dönemde açılan "Osmanlı İttihat Mektepleri"nde bulunan ana sınıfları için hazırlanan programda ise; oyun, sağlık ve beden gelişimi, Türkçe, şarkı söyleme, jimnastik, el işleri, resim, ahlâk, ilmi eşya, ilmi hesap, kıraat ve yabancı dil (Fransızca) gibi etkinliklere yer verilmiştir (Türk, 2011).

1913 tarihli "Geçici İlköğretim Kanunu" okul öncesi eğitimin gelişim süreci açısından dönüm noktalarından biridir. Kanun ile okul öncesi eğitim kurumları "ana mektepleri" ve "sıbyan sınıfları" olarak tasnif edilmiş. 4 yaşından 7 yaşına kadar çocukların devam edebildikleri bu okullar için Maarif Vekaleti tarafından hazırlanan programda, anaokullarının teorik ve uygulamalı dersleri ilk kez bir kaynakta ayrıntılı olarak yer almıştır. Buna göre çocukların yaşlarına uygun faydalı oyunlar, geziler, el işleri, ilahiler, yurtseverlik şiirleri ve tabiat bilgisine ilişkin etkinlikler ile onların zihinsel, ruhsal ve bedensel gelişimlerinin desteklenmesi öngörülmüştür (Türk, 2011; Güdek, 2012; Akyüz, 2014). Dağılma sürecindeki Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor koşullar, I. Dünya Savaşı, işgal yılları ve Kurtuluş Savaşı'nın zorlukları nedeniyle resmi eğitim kurumları iyice zayıflamış ve okul öncesi eğitimi daha çok ailelerin inisiyatifinde sürdürülmüştür (Kantarcıoğlu, 1973; MEB, 2011).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yılları da okul öncesi açısından iyi sayılmaz. Ülke genelinde, yalnız 38 ilde 80 kadar anaokulu bulunmaktadır (Başal,1998; Taner Derman ve Başal, 2010; MEB, 2011; Tükel, 2017). Harf inkılabı sonrasında başlatılan okuma-yazma seferberliği ile anaokullarına ayrılan bütçe ödenekleri de kesilerek devletin tüm olanakları ilköğretime aktarılmıştır. Bunun doğal sonucu olarak az sayıdaki anaokulları da kapanma sürecine girmiştir (Kantarcıoğlu, 1973; MEB, 1988; MEB, 2011). 1937-1938 yılı eğitim istatistiklerinde resmi anaokulları hiç yer almazken; az sayıda özel anaokulu eğitimlerini sürdürebilmiştir. Eğitime devam edebilen anaokullarının önemli bir kısmı ise özel azınlık anaokullarıdır. Bu özel okulların uyguladığı resmi bir eğitim programı da bulunmamaktadır. Sonraki yıllarda okul öncesi eğitimin önemi çeşitli eğitim kurul ve komisyonlarında ele alınmış, ancak somut bir gelişme sağlanamamış, herhangi bir resmi eğitim program da ortaya konulmamıştır (Oktay, 1989; MEB, 2011).

Uzun bir aradan sonra okul öncesi eğitim kurumları ile ilgili önemli bir gelişme V. Milli Eğitim Şûrası'dır. 5-14 Şubat 1953 tarihinde toplanan Milli Eğitim Şûra'sında 1952 yılında hazırlanan Ana Okulları Yönetmeliği ile Ana Okulları Eğitim ve Öğretim Programı Taslağı okul öncesi komisyonunda görüşülmüş bazı değişiklikleri ile kabul edilmiştir. Söz konusu Anaokulları Yönetmeliği ve Programı Milli Eğitim Vekaleti (MEV) Talim ve Terbiye Dairesi Kurulu'nun 3 Ağustos 1953 tarih ve 229 sayılı kararıyla da kabul edilip yayımlanmıştır (MEV, 1953). 1953 tarihinde kabul edilip yayımlanan Anaokulları Yönetmeliği ve Programı, Cumhuriyet tarihinde Okul öncesi eğitimin gelişimi açısından bir dönüm noktasıdır. Özellikle program ve yönetmeliğin eş zamanlı olarak V. Milli Eğitim Şûra'sında görüşülüp tartışılması ve MEV Talim ve Terbiye Dairesi Kurulu'nca kabul edilip yayımlanması Milli Eğitim Sistemi içerisinde okul öncesi eğitim basamağının unutulmadığını ve yeni bir başlangıcın ilk adımları olduğunu göstermektedir. Nitekim söz konusu Program esas alınarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Yayın Müdürlüğü'nün 3 Ekim 1962 tarih ve 15494 sayılı emirleriyle öğretmenlere eğitim öğretim sürecinde rehber olacak, modern eğitim programlarında da yer alan bölümleri kapsayan ayrıntılı bir "Ana Okulları Kılavuzu" yayımlanmıştır (MEB, 1963). 1963 tarihli Ana Okulları Kılavuzu'nun uygulanmasından sonra Bakanlıkça yapılan anket sonucunda elde edilen isteklere cevap vermek üzere, ikinci bir "Anaokulları Kılavuzu 1969" hazırlanmıştır (MEB, 1970). Her iki Kılavuz da öğretmenlere rehberlik amaçlı bilgi ve uygulamalara yer veren ilk örnek kaynaklar olması açısından önemlidir.

Okul öncesi eğitim programlarını geliştirme sürecinde bir sonraki aşama; denenip geliştirilmek kaydıyla 1988-1989 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmak üzere kabul edilen "Okul Öncesi Eğitim Programı"dır. Bu program; 4 ve 5 yaş çocukların devam ettiği anaokulları, anasınıfları ve uygulama sınıfları için hazırlanmış. Programda; okul öncesi eğitimin amaçları, eğitim ilkeleri, 4 ve 5 yaş grubu çocukların eğitim amaçları, günlük faaliyet çizelgeleri ve her iki yaş grubu için birlikte ele alınacak örnek üniteler ile belirli gün ve haftalar yer almıştır (MEB, 1989a). Aynı yıl söz konusu programın uygulanmasında öğretmenlere yardımcı olmak amacıyla "Okulöncesi Öğretmen Kılavuz Kitabı" hazırlanıp yayımlanmıştır (MEB, 1989b).

MEB Talim Terbiye Kurulu (TTK) tarafından 21.09.1994 tarih ve 590 sayılı karar ile 1989 "Okul Öncesi Eğitim Programı" yürürlükten kaldırılmış, 1994-1995 öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere 0-36 aylık çocukların eğitimi için Kreş Programı; 37-60 ay çocukların eğitimi için Anaokulu Programı ve 61-72 aylık çocukların eğitimi için Anasınıfı Programı ayrı ayrı hazırlanmış ve Okul Öncesi Eğitim Programları olarak kabul edilip uygulamaya konulmuştur (MEB, 1994). Okul öncesi eğitim kurumlarında yürütülen eğitim faaliyetlerinin yanında 0-72 ay grubunda çocukları olan ailelerin de ev ortamı içinde yapacakları etkinliklerde yararlanabilmeleri göz önünde bulundurularak hazırlanan 1994 Okul Öncesi Eğitim Programları, eğitimciler tarafından olumlu bulunarak okul öncesi eğitim programlarının gelişimi sürecinde önemli bir aşama olarak kabul görmüştür (Kandır vd. 2010; Tok, 2016).

Ancak 1994 Programının kullanılmasına ilişkin, MEB tarafından yapılan inceleme, araştırma ve gözlem sonuçlarına göre, programının yeterince anlaşılmaması, uygulamada bazı güçlüklerin yaşanması üzerine, programın gözden geçirilip geliştirilmesi yoluna gidilmiş (MEB, 2002; Kandır vd., 2010). Bu gereksinim üzerine 2002-2003 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmak üzere, -0-36 ay çocuklar için 1994 yılı kreş programı aynen bırakılarak- anaokulu ve anasınıfları programları “36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı” olarak yeniden düzenlenmiştir (MEB, 2002).

Daha sonra 2005-2006 öğretim yılında ilköğretim programlarında yapılan köklü değişiklikler, okul öncesi eğitim programının uygulamalarından alınan geri bildirimler, Avrupa Birliği ve uluslararası normlara uyum sağlama gibi gerekçelerle 2002-2003 öğretim yılından itibaren uygulanmakta olan 2002 Okul Öncesi Eğitim Programı’nın geliştirilmesine, ayrıca bir “Öğretmen Kılavuz Kitabı”nın hazırlanmasına karar verilmiş ve Temel Eğitime Destek Projesi kapsamında Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)’nun de katkıları ile 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı ile Öğretmen Kılavuz Kitabı hazırlanarak 2006-2007 öğretim yılında uygulamaya konulmuştur (MEB, 2006).

Program geliştirme çalışmaları devam etmiş, nihayet yapılan mevcut durum analizleri dikkate alınarak Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF’in katkılarıyla yeni bir okul öncesi eğitim programı taslağı hazırlanmış, taslak programın pilot uygulamasından sonra 2013-2014 öğretim yılında Türkiye genelinde yeni Okul Öncesi Eğitim Programı uygulamaya konulmuştur. Program ile birlikte öğretmenin hazırlayacağı etkinliklere örnek olması amacıyla farklı yaş gruplarındaki çocuklar için Okul Öncesi Eğitim Programı-2013 Etkinlik Kitabı hazırlanmış, ayrıca program ile birlikte kullanılmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (ODABER) ve 0-36 Ay Çocukları İçin Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (EBADER) yayımlanmıştır (MEB, 2013).

Eğitim kurumlarında önceden saptanmış hedeflere ulaşılması ve eğitim sürecinin etkili, verimli sürdürülmesi, ancak çok yönlü faaliyetlerin kapsamı önceden belirlenmiş programlara bağlı kalınarak yürütülmesi ile mümkündür (Erden, 1998; Şıvgın, 2005). Toplumun beklentilerini karşılamaya ve eğitimin kurumlarının amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik bütün faaliyetler (Büyükkaragöz, 1997) eğitim programı içerisinde değerlendirilmekte ve koordineli bir şekilde ortaya konulan metine eğitim programı denilmektedir (Varış, 1994; Gözütok, 1998; Gürkan, 2006; Tok, 2016). Programın hedefi çocukların bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimini ve ileriki yıllar için ihtiyacı olan becerilerin kazanımını uyumlu bir şekilde sağlamaktır. O halde okul öncesi eğitim programı; belirlenmiş hedeflerin çocuklara hangi araçlarla, nerede, nasıl, ne kadar sürede kazandırılacağına organize edildiği, geri bildirim de içeren eğitimsel dokümandır. (Hirsh, 2004). Bu bağlamda eğitim çabalarının amacına uygun etkili yürütülmesi için eğitimcilerin izleyebilecekleri bir programın (curriculum) hazırlanması gereklidir (Oliva, 1988, Akt: Schreglmann, 2016). Zorunlu okul çağının temellerini oluşturan yaşantıları, beceri ve

yeterlilikleri geliştirilebilecek esnek, çocuk merkezli bir program modern eğitimin ön koşulu olarak okul öncesi eğitim programları, çocuğun ilk öğrenme deneyimlerinin kaynağıdır (Demirel, 2005). Okul öncesi dönem yaş grubundaki çocukların gelişimini ve öğrenmesini organize edecek eğitim programları (Albrecht ve Miller, 2004), çocuğun okulda geçirdiği süre içerisinde yaşadıkları her şeyi kapsamalıdır (Hendirick, 1991, Akt: Güler, 2001). Bireye ve topluma doğruyu, iyiyi, güzeli arayıp bulmasını sağlayacak ve bunu içselleştirecek kazanımların sunulması da eğitim programlarının sorumluluk alanı içindedir (Başaran, 1998).

Toplumun ve kültürün temel niteliği olarak değişim kaçınılmazdır (Fichter, 2002; Kuyumcu ve Erdoğan, 2008). Değişim sürecinin yönetilmesi amacıyla birçok ülkede ortalama her on yılda, program reformu gerçekleşmekte ve mevcut eğitim paradigmaları güncellenmektedir (Gelen ve Beyazıt, 2007). Eğitim programları ile işlerlik kazanan eğitim sistemleri (Erden, 1998) baş döndürücü hızla gerçekleşen değişimleri takip etmek zorundadırlar. Değişimin gerisinde kalma şansı olmayan eğitim sistemlerinin toplumun ihtiyaç ve taleplerini karşılayabilmesi öncelikle eğitim programlarının yenilenip toplumun gereksinimlerine cevap verecek standartlara uygun düzenlenmesini zorunlu kılar. Gürkan (2006)'a göre, eğitim programları, çağdaş kuram ve yaklaşımlar, toplumun gereksinimleri, çocuk ve gençlerin değişen özellik ve ihtiyaçları, hızlı değişen ve gelişen bilim ve teknolojinin verileri doğrultusunda sürekli olarak değerlendirilip geliştirilmelidir. Bu anlamda program geliştirme, eğitim kurumunun toplumsal çevresi ile birlikte amaçlarını güncelleyip onu en uygun bir biçimde gerçekleştirmeye dönük çabaların tümüdür (Varış, 1996; Gözütok, 1998; Özdemir, 2009).

Eğitim programlarının hedef, içerik, eğitim durumlarının düzenlenmesi ve değerlendirme olmak üzere eşgüdüm içinde düzenlenmiş dört temel ögesi olduğu kabul edilir (Demirel, 2011, Gözütok, 1998; Tok, 2016; Varış, 1996). Genel kabul gören bu öğeler, okul öncesi eğitim programları için de geçerlidir. Ancak okul öncesi eğitim programlarında bu dört temel öğe ile birlikte; çocuğun gelişim özellikleri ve aile katılımı da programın önemli bileşenleridir (Senemoğlu, 1994; Koçak, 2000; Düşek, 2008; Işıkoğlu, 2009; Kandır vd., 2010). Senemoğlu (1994)'na göre de eğitim programı; önceden belirlenen hedefleri gerçekleştirmeli, çocukların bireysel ihtiyaçlarına uygun olmalı, çocuğun yönlendirdiği etkinliklerle öğretmenin yönlendirdiği etkinlikler arasında denge olmalı, insan ilişkilerine dayalı bir atmosfer sağlamalı, çocuğun kendini mutlu hissedeceği bir ortam hazırlanmalı ve ailenin katılımı sağlanarak, süreç sonunda ürün değerlendirmelidir. O halde okul öncesi eğitim programları söz konusu olduğunda; *çocuğun gelişim özellikleri, hedef, içerik, eğitim durumları, değerlendirme ve aile katılımı* olmak üzere altı bileşeni bütün olarak dikkate almak gerekmektedir. Bu çalışmada, 1953 okul öncesi programı; *hedef, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme öğeleri ile birlikte, çocuğun gelişim özellikleri ve aile katılımı* öğeleri açısından analiz edilip değerlendirilmiştir.

Okul öncesi eğitim programları, çocuğun yaş ve gelişim düzeyine ve çocuğun ihtiyaçlarına göre çeşitlenip şekillenmektedir (Düşek, 2008; Balcı vd., 2012; Parlakyıldız, 2014). Programların hazırlanması sürecinde çocuğun tanınması ve gelişim özelliklerinin bilinmesi program

geliştirilmenin ilk adımıdır (Koçak, 2000; Karacaoğlu, 2004; Işıkoğlu, 2009). Ayrıca programların planlama, uygulama ve değerlendirme süreçleri de çocuk gelişimi bilgisini içerir. Çocuk gelişimi bilgisi; çocuğu yaş grubu özelliklerini, gelişim alanlarını, ilgi ve ihtiyaçlarını, yetenek ve sınırlıklarını, nasıl öğrendiklerini bilmek; özel gereksinimli çocukları tanımak ve duyarlı olmak demektir. O halde okul öncesi eğitim programının nesnesi olan çocukların gelişim özellikleri, programların öncelikli ve önemli bir bileşenidir (Kandır, 2001; Kandır vd., 2010; MEB, 2013).

Eğitim süreçleri oluşturularak çocukları buldukları gelişim düzeyinden, ulaşabilecekleri en üst aşamaya taşımak eğitim programlarının hedefidir. Hedefler çocuğa kazandırılmak üzere tespit edilen istenilen özelliklerdir (Balcı vd., 2012) ve her eğitim programı için hedeflerin belirlenmesi öncelikli bir koşuldur (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999; Şıvgın, 2005). Eğitim programlarının temel öğeleri arasında yer alan hedefler, program geliştirme sürecinde, içeriğe, öğrenme-öğretme durumlarına ve ölçme-değerlendirmeye yön verir (Yakar, 2016), bireyin istenen ideal niteliklere ulaşmasını sağlar ve niçin eğitim verileceği sorununa cevap arar (Demirel, 1999). Hedefler doğrudan gözlenip ölçülemez, ancak tercih edilen hedeflerin işlevsel olması için amaç ve kazanımlara dönüştürülmesi gerekir (Demirel, 1999; Yılmaz ve Sümbül, 2004; Kandır vd. 2010). 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı güncellenirken önceki programda yer alan amaç ve kazanımlar, “kazanım ve göstergeler” şeklinde ifade edilmiştir. Kazanımlar çocuğu merkeze alarak belirlenir ve çocuklar tarafından ulaşılması gereken sonuçları, yani çocukların öğrenmeleri gereken bilgi, beceri ve yetkinlikleri tanımlar. Göstergeler ise kazanımların gözlenebilir ve ölçülebilir halidir (MEB, 2013).

Hedeflere ulaşabilmek için ne gibi durumların yaratılacağı, çocuklar ile nasıl bir etkileşim sağlanacağı, etkileşimin hangi ortam ve uyarıcılarla gerçekleştirileceği eğitim durumları içerisinde ele alınır (Genç, 1987). Program geliştirilmenin süreç boyutu ile ilgili olan eğitim durumları (Demirel, 1999), hedefe ulaştıracak olan içeriğin çocukların düzeyine göre seçilmesi, yöntem, teknik ve araçların belirlenmesi, öğrenme ortamının hazırlanması, ipuçları ve uyarıcıların düzenlenmesini içerir. Öğretme-öğrenme sürecindeki etkileşimler ve öngörülen eğitimle ilgili tüm çabalar eğitim durumları ile ilgilidir (Sönmez, 2012; Balcı vd., 2012). Okul öncesi eğitim programları, sadece etkinliklerin ve hedeflerin planlanması anlamına gelmez, aynı zamanda eğitim durumlarını da içerir (Şıvgın, 2005). Programda etkinlikler ile kullanılacak yöntem ve teknikler, amaca uygun düzenlenmiş eğitim ortamı ve her türlü materyalin seçimi ve kullanılması da eğitim durumlarının doğal bir parçasıdır (Demirel, 1999; Kandır vd., 2010).

Eğitim programında içerik (muhteva), hedefler doğrultusunda seçilen olgu, kavram ve ilkelerin sistematik bağlarla birleşerek oluşturdukları bilgi bütünlüğü (Erdem, 1995) ve hedeflerin kazandırılması amacıyla hedeflerle tutarlı olarak oluşturulan konular, etkinlikler listesidir (Balcı vd., 2012). İçerik ne öğretim? sorusunun cevabı ve hedeflere ulaştıracak araçtır (Demirel, 2005). Ancak, program geliştirme uzmanları, konu alanı olan muhtevayı, programın ikinci önemli boyutu olarak kabul ettikleri halde, anlam olarak içerik kavramını, konular listesi, öğretim işlemleri hatta davranış boyutu olarak farklı algılamaktadırlar (Demirel, 1999).

Dolayısıyla programda içeriğin nasıl yer alması hususu tartışmalıdır. Okul öncesi eğitimde, kazanım ve göstergelerin aktarılmasında konu veya tema merkezli eğitim söz konusu değildir, ancak eğitim süreci planlanırken çeşitli konulardan yararlanılabilir. Burada asıl amaç, ele alınan konunun öğretimi değil o konu yardımı ile kazanım ve göstergelerin gerçekleştirilmesidir (MEB, 2013).

Eğitim programlarında değerlendirme, hedeflerinin gerçekleşme düzeyinin saptanması ile ilgilidir (Bilen, 2006; Erdem, 2005; Küçükahmet, 1999; Tan, Kayabaşı ve Erdoğan, 2002). Belirlenen hedeflere ulaşılma düzeyini anlamak üzere sistematik gözlemler yapılarak veri toplanır ve yargıya varılır (Genç, 1987; MEB, 2006; Demirel, 1999). Çocuğun gelişiminin, ayrıntılarıyla olduğu kadar, bütünsel olarak da gözlenmesi, gözlem sonuçlarının raporlaştırılması; uygulanan planların çok yönlü değerlendirilmesi ve sonuçların; çocukların, öğretmenin ve programın geliştirilmesi amacıyla etkin olarak kullanılması gereklidir (Erden, 1998; MEB, 2006; 2013). Bu nedenle okul öncesi eğitim programlarında değerlendirme, program geliştirme sürecinin tamamlayıcı bir parçası olarak yer alır, süreci tamamlar ve yeni gelişmelere olanak hazırlar. (Ertürk, 1984, Erden, 1998; Demirel, 1999; Yakar, 2016).

Okul öncesi dönemde çocukların gelişimlerinin bir bütün halinde desteklenmesi, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmesi için nitelikli bir eğitim ile birlikte, ailenin işbirliği ve desteği vazgeçilmez bir koşuldur (Demirel, 1999). Okul öncesi eğitim programlarının özellikleri de aile ve okulun eğitim süreci boyunca işbirliğini zorunlu kılmaktadır (MEB, 2006; MEB, 2013; Köksal vd., 2016). Okul öncesi eğitimde aile katılımının özel bir yeri vardır ve eğitim sürecinin bir parçası olarak planlı olarak yürütülmelidir (Kandır, Özbey ve Gözde İnal, 2010).

Değişme ve yenileşme bilimin doğal özelliğidir ve bilim doğasına uygun biçimde birikimli olarak gelişerek ilerler (Duschl, 1990, Akt: Turgut, 2007). Bilim ve teknolojiye gelişmeler, sınırsız iletişim olanakları, birey ve toplumsal beklentilerin değişmesi ile öğrenme yöntem ve tekniklerindeki yeni yaklaşımlar, eğitim programlarını da değişime zorlamaktadır. Okul öncesi eğitim programlarının da bu süreçten etkilenmesi kaçınılmazdır (Durmuşçelebi ve Akkaya, 2011). Türkiye’de kısa sayılabilecek süreler içinde yenilenen okul öncesi eğitim programları farklı boyutları ile birçok araştırmaya konu olmaktadır (Güler, 2001; Pökön, 2003; Düşek, 2008; Tok, 2012; Dilek ve Duman, 2014; Özsirkinti, Akay ve Bolat, 2014; Ünver ve Erdamar, 2015; Kılıçkaya ve Zelyurt, 2015; Kandır ve Yazıcı, 2016; Dilek, 2016; Tükel, 2017; Başaran ve Ulubey, 2018; Aslan ve Uygun, 2019). Okul öncesi eğitim programlarını tarihsel süreç içerisinde inceleyen çok sayıda çalışma da vardır (Alisinanoğlu ve Bay, 2007; Ural ve Ramazan, 2011; Düşek ve Dönmez, 2012; Gelişli ve Yazıcı, 2012; Sapsağlam, 2013; Köksal, Balaban Dağal ve Duman, 2016; Atlı ve Baran, 2017) Ancak 1953 yılında V. Milli Eğitim Şura’sında görüşülerek, aynı yıl uygulamaya konulan Ana Okulları Eğitim Programı üzerinde çok az çalışma yapıldığı, yapılanların da eksik, yüzeysel ve hatalı olduğu, en kapsamlı çalışmanın bile 1952 yılı Anaokulları Programı taslağı üzerinden yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

Eğitimin niteliğinin uygulanan eğitim programları ile yakın ilişkisi (Tuncer, 2015), program geliştirme çalışmalarının önemle ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Akınoğlu, 2005). Eğitim programlarının ulaşılabildiği kadar tarihsel perspektif içinde ele alınması ve tartışılması; zaman akışı içerisinde program geliştirme sürecinin nereden nereye geldiğinin görmek, bu alanda yürütülen çabaları göz ardı etmemek açısından önemlidir (Demirel, 1999). Okul öncesi eğitim programlarının tarihsel gelişim süreci içinde, yoğun bir emeğin ürünü olarak yürütülen program geliştirme çalışmaları değerlidir. Dolayısıyla yeni program geliştirme çalışmalarında görev ve sorumluluk üstelenen bilim insanlarının program geliştirme sürecini derinlemesine inceleyip, değerlendirmesi akademik etik açısından da bir görevdir. Kuşkusuz uygulanan her programdan alınacak dersler vardır ve olmalıdır. Program geliştirme çalışmalarının temellerinden başlayarak, geçirdiği evreleri tanımak, güncel ve özgün çalışmalara değer katıp zenginleştirecektir. Ayrıca önceki program geliştirme anlayış ve modelleri, daha iyisini ortaya koymak açısından gelecekteki çalışmalara esin kaynağı olabilir.

Bu çalışmanın, Türkiye’de okul öncesi eğitimde program geliştirme ve program değerlendirme çalışmalarına ve bu konu ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılara değerli bir kaynak oluşturarak katkı sağlayacağı umulmaktadır. Bundan dolayı bu çalışma, okul öncesi eğitim programları alanında bir Açığı Kapatması Ve Gelecekteki Program Geliştirme Çalışmalarının Sağlam Temeller Üzerinden yürütülmesi açısından önemli ve gereklidir.

Türkiye’de okul öncesi eğitim programlarının tarihsel gelişim süreci içinde yeteri kadar incelenmeyen 1953 Ana Okulları Eğitim Programı’nı eğitim kamuoyuna tanıtmak, alanyazında yer almasını sağlamak, böylece okul öncesi eğitim programları geliştirme sürecinin temellerini güçlendirmektir.

Bu genel amaç doğrultusunda 1953 Ana Okulları Eğitim Programı², okul öncesi eğitim programlarının temel öğeleri -*çocuğun gelişim özellikleri, hedef, içerik, eğitim durumları, değerlendirme ve aile katılımı*- açısından analiz edilip değerlendirilmiştir.

2. YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden *doküman incelemesi* yöntemi kullanılmıştır. *Belgesel tarama* olarak da adlandırılan (Karasar, 2005) doküman incelemesi, hemen her araştırma için kaçınılmaz olan bir veri toplama yöntemidir. Bu yöntem, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman incelemesi için iki ayrı veri analiz süreci önerilmektedir (Strauss ve Corbin, 1990). Bu araştırmada kavramsal yapının önceden açık biçimde belirlendiği *betimsel analiz* süreci benimsenmiştir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen bulgular için öncelikle bir çerçeve

---

² 1953 Ana Okulları Eğitim Programı, Ana Okulları Kılavuzu (MEB, 1963) ve Anaokulları Kılavuzu 1969 (MEB, 1970) ile birlikte değerlendirilmiş, metin içerisinde gerekli olmadıkça ayrıca kılavuz kitapların adları anılmadan programın bütünlüğü içerisinde ele alınmıştır.

oluşturulur, oluşturulan çerçeveye göre veriler işlenir ve tanımlanır, gerekli hallerde doğrudan alıntılarla desteklenir ve son olarak, tanımlanan verilerin açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması yapılır. Bulgular arasında ilişkilerin açıklanması ve karşılaştırmalar yapılması yapılan yorumların daha nitelikli olmasına yardımcı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmada; Millî Eğitim Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi Kurulu kararı ile kabul edilen ve uygulanan Ana Okulları Eğitim Programı ve Program kapsamında yayımlanan Ana Okulları Kılavuzu (MEB, 1963) ve Anaokulları Kılavuzu 1969 (MEB, 1970) doküman incelemesi yöntemi ile betimsel analize tabi tutularak incelenmiştir. Bunun için öncelikle alanyazın kapsamında okul öncesi eğitim programının öğeleri tespit edilmiş; elde edilen veriler ilgili başlıklar altında işlenip, tanımlanmış, zaman zaman doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.³ Bulgular alanyazın ve daha sonra uygulanan 1989-1994-2002-2006 ve 2013 okul öncesi eğitim programları bağlamında değerlendirilip yorumlanmıştır.

Çalışmaya esas olan 1953 Ana Okulları Eğitim Programı Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Arşiv Kütüphanesi'nden temin edilmiş, her sayfanın fotoğrafı çekildikten sonra çıktı alınarak üzerinde çalışılmıştır. 1953 Programı kapsamında yayımlanan Ana Okulları Kılavuzu (MEB, 1963) yine MEB Arşiv Kütüphanesi'nden elektronik ortamda alınmış, Kılavuz Kitabı 1969 (MEB, 1970) ise kitap olarak temin edilmiş, böylece çalışmada evrenin tümüne ulaşılmıştır.

2.1. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu tür analizde elde edilen bulgular için öncelikle bir çerçeve oluşturulur, oluşturulan çerçeveye göre veriler işlenir ve tanımlanır, gerekli hallerde doğrudan alıntılarla desteklenir ve son olarak, tanımlanan veriler okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışmanın amacı doğrultusunda 1953 Yılı Anaokulları Eğitim Programı ile kılavuz kitapların metinleri analiz edilerek çalışma yürütülmüştür.

Çalışmanın yürütülmesinde öncelikle araştırmanın amacı doğrultusunda okul öncesi eğitim programlarının temel öğeleri belirlenmiş. Bu öğelerin belirlenmesinde 1953 yılı Ana Okulları Eğitim Programı ile birlikte 1989, 1994, 2002, 2006, 2013 yıllarında uygulamaya konulan MEB okul öncesi eğitim programları incelenmiş, okul öncesi eğitim programları ile eğitimde program geliştirme alanyazını taranmıştır. Alanyazında *eğitim programının öğeleri* olarak genel kabul gören *hedef-içerik-eğitim durumları ve değerlendirme* öğeleri incelemeye esas temel öğeler olarak alınmıştır. Çalışmanın amacı ve okul öncesi eğitim programının kendine özgü nitelikleri

---

³ 1953 Ana Okulları Eğitim Programı, Ana Okulları Kılavuzu (MEB, 1963) ve Anaokulları Kılavuzu 1969 'da (MEB, 1970) yer alan ifadeler, doğrudan alıntılarda yazım kuralları ve cümle yapıları değiştirilmmeden *italik* yazılarak aktarılmıştır. İfadelerin yazımından kaynaklanan farklılıklar (Ör: Ana Okulları / Anaokulları) orijinal metinlerden kaynaklanmaktadır.

dikkate alınarak söz konusu dört temel öğeye ilave olarak; *çocuğun gelişim özellikleri ve aile katılımı* öğeleri ile çalışmanın çerçevesi tayin edilmiştir.

Analizin daha somut veriler üzerinden yürütülmesi açısından tespit edilen altı temel öğenin her biri için ilgili alanyazına dayalı olarak ayrıca alt öğeler tespit edilmiştir. Temel öğeler ve alt öğeler doğrultusunda *Okul Öncesi Eğitim Programı Betimsel Analiz Formu* geliştirilmiştir. Geliştirilen formun geçerliğini sağlamak amacıyla form üç uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan birisi çocuk gelişimi alanında doçent, biri program geliştirme alanında profesör ve diğeri ise okul öncesi eğitimi alanında yardımcı doçenttir. Alan uzmanlarından alınan düzeltme ve öneriler doğrultusunda Okul Öncesi Eğitim Programı Betimsel Analiz Formu'na son şekli verilerek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Araştırmada güvenilirliği sağlamak için de okuma, analiz ve değerlendirme süreci araştırmacı tarafından üç ay arayla tekrarlanarak araştırmacının eksik ve hatadan arındırılmasına özen gösterilmiştir.

Tablo 1. Okul Öncesi Eğitim Programı Analiz Formu

No	Temel öğeler	Alt öğeler
1	Çocuğun gelişim özellikleri	1. Yaş grupları 2. Gelişim alanları 3. Özel gereksinimli çocuklar
2	Hedefler	1. Kazanım ve göstergeler*
3	İçerik	1. Günlük eğitim akışı 2. Belirli gün ve haftalar 3. Kavramlar
4	Eğitim durumları	1. Etkinlikler 2. Eğitimi planlanma ve uygulanma 3. Eğitim ortamı ve materyaller
5	Değerlendirme	1. Çocuğun gelişiminin değerlendirilmesi 2. Programın değerlendirilmesi 3. Öğretmenin kendini değerlendirmesi
6	Aile Katılımı	1. Aile eğitimi çalışmaları 2. Aile katılımı çalışmaları

* Metin içerisinde hedefler, kazanım ve göstergeler ile eşanlımlı olarak kullanılmaktadır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmacının amacı doğrultusunda Millî Eğitim Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi Kurulu kararı ile kabul edilen ve uygulamaya konulan Ana Okulları Eğitim Programı ve Program kapsamında yayımlanan kılavuz kitaplarında bulunan bulgular, Okul Öncesi Eğitim Programı Analiz Formu'nda yer alan öğeler ve alt öğelerin sıralanışı gözetilerek, doğrudan kısa alıntılar veya yazarın çıkarımlarına dayalı olarak yer almaktadır.

3.1. Çocuğun Gelişim özelliklerine İlişkin Bulgular

3.1.1. Çocukların yaş grupları ve gelişim özellikleri: 1953 Program’da, çocukların yaş grupları ve gelişim özelliklerinin dikkate alındığı görülmektedir. “Ana Okullarının Bölümleri” başlığı altında yaş aralıklarına göre; *çocuk yuvası* ve *çocuk bahçesi* olmak üzere iki grup belirlenmiş, her iki gruba göre çocukların gelişim özellikleri sayılarak, eğitimleri hakkında önerilerde bulunulmuştur (MEV, 1953; MEB, 1963; MEB, 1970).

Ana okullarına gelen çocuklar, yaşları bakımından iki gruba ayrılırlar:

a) 2-4 yaşındaki çocuklar (3 üncü yaş başından, dördüncü yaş sonuna kadar) *çocuk yuvası* grubuna;

b) 5 inci yaş başından ilkokula başlayıncaya kadar *çocuk bahçesine*.

Çocuk yuvalarının özellikleri:

Çocuklarda ilk irade gelişimi bu yaşlarda görülür. Serbest olarak karar vermeye, kararlarını uygulamaya çalışırlar, yasaklara karşı gelir inatçılık gösterirler. Bu nedenle çocuk yuvalarında çocukların serbestçe hareket etmelerine fırsat verilir, yasaklar mümkün olduğu kadar azaltılır (...).

Bu yaşlardaki çocuklar kendi yaşlıları ile oynamak ihtiyacı duymakla beraber, ancak 2-3 arkadaş ile oynayabilirler, oyun kaidelerine uyamazlar, oyunları kısa ve basit olmalıdır (...)

Çocuklar ilk zamanlarda oyuncaklarını arkadaşları ile paylaşamaz, başkalarının malını ayırt edemezler, ilgi merkezi olmak, herkesin dikkatini çekmek isterler, en önemli varlık olarak kendilerini tanırlar, çocuğun serbest hareketlerine fırsat vermekle beraber, onunla sık sık konuşarak, konuşmasına vesileler hazırlayarak, resim, iş, müzik, oyun faaliyetleri içinde bu devreyi geçirmesine yardım etmek lazımdır (...)

Çocuk bahçesi çocukların özellikleri:

Beşinci yaşa basmış çocuklar kendi yaşlarındaki çocukların büyük oyun gruplarına katılabilirler ve oyun kaidelerine riayet ederler. Oyuncaklarını başkaları ile paylaşabilirler, bir işe sabırla devam edebilirler. Fikri çalışmalardan hoşlanırlar, her şeyin esasını öğrenmek isterler. Okul faaliyetlerine karşı (okuma, yazma, hesaplama) ilgi duyarlar. Bu yaştaki çocuklar artık ilgi merkezi olmaktan vazgeçerler, başkalarının üstünlüğünü tanırlar, otoriteye boyun eğer yasakları tanırlar. (...) Çocuk bahçesinde çalışmalar daha ziyade ilkokula hazırlık mahiyetinde olacaktır. Bu yaştaki çocukların (...) ilgilerine imkan verilmelidir (MEV, 1953; MEB, 1963; MEB, 1970).

3.1.2. Gelişim alanları: Programda, çocuğun gelişim alanlarına dikkat edilerek, gelişim alanları hakkında o dönemin araştırma bulguları kapsamında bilgiler verilmiştir. Ancak özellikle 2002 Okul Öncesi Eğitim Program’ı ve sonrasındaki programlarda olduğu gibi açık ve net bir şekilde hedefler (kazanım ve göstergeler) gelişim alanları ile ilişkilendirilerek ayrı ayrı verilmemiştir.

“Ana Okullarının Amacı” başlığı altında, 3-6 yaş arasındaki çocukların en uygun şartlar altında, tinsel ve tinsel gelişmelerine yardımcı olmak (...) ifadesi yalın olarak ifade edilmiş, ancak ayrıntı verilmemiştir.

“Ana Okullarının Lüzumu” bölümünde, çocuğun 1-6 yaş arasındaki fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimleri hakkında kısa tespitlere yer verilmiştir. 1-6 yaş arasındaki hayat basamakları, çocuğun sosyal bir varlık olmaya başladığı, çevresini tanımaya gayret ettiği, yürümeyi, koşmayı iyi ve faydalı alışkanlıklar elde ettiği, serbest düşünmeye kararlar verip uygulamaya çalıştığı, düşünce muhayyile ve şahsiyetin gelişmeye başladığı çağdır (...) (MEV, 1953).

“Okul Öncesi Çağında Çocuğun Normal Gelişimi” başlığı altında çocukların gelişimleri; 12-36 ay ve 36-72 olacak şekilde iki ayrı grup halinde ele alınmış ve yaş gruplarına göre çocukların özellikleri; beden gelişimi ve sağlık durumu, duygusal sosyal ve fikirsel gelişim, alışkanlıklar, oyun-iş ve arkadaşlık, eğitimde gözetilmesi gereken noktalar halinde beş alanda incelenmiştir. Bu incelemede, ince ve kaba motor gelişimi, beden gelişimi ve sağlık durumu; bilişsel ve dil gelişimi duygusal sosyal ve fikirsel gelişim; özbakım becerileri ise alışkanlıklar başlıkları içinde kısmen de olsa ele alınmıştır (MEB, 1963).

Anaokulları Kılavuzu 1969’da ise, “Açıklamalar” başlığı altında: çocuğun ruhsal, bedensel ve toplumsal gelişimi, çocuğun iyi alışkanlıklar kazanması, çocuğun duyu organları ve zihin yeteneklerinin gelişimi, sorumluluk ve özgürlük duygularının belirip yerleşmesi, ilkokula uyum sağlayacak tecrübelerin kazandırılması hakkında dönemin eğitim terminolojisi ve bilimsel bulguları kapsamında bilgiler verilmiştir (MEB, 1970). Aynı Kılavuz’un “Okul Öncesi Çağındaki Çocukların Psikolojik Özellik ve İhtiyaçları” başlığı altında: Çocukların gelişimi, 0-1 yaş süt çocukluğu çağı, 1-3 yaş inatçılık çağı ve 3-6 yaş oyun çağı olarak ele alınarak çocuğun çok yönlü gelişim özelliklerine yer verilmektedir (MEB, 1970). Bu bulgular ışığında 1953 Ana Okulları Eğitim Programı’nda, yaş grupları ve gelişim alanlarının dikkate alındığı, programda **gelişimsel programın** işaretlerinin bulunduğu söylenebilir.

3.1.3. Özel gereksinimli çocuklar: 1953 Ana Okulları Eğitim Programı ve kılavuz kitaplarında özel eğitim gerektiren çocuklara çok az yer verilmiştir (MEV, 1953; MEB, 1963; MEB, 1970). Program’ın “Ana Okullarının Lüzumu” başlığı altında, özel eğitim gerektiren çocuklar hakkında:

Geri ve üstün zekalı çocuklar, anormaller, öğretmen tarafından imkan nispetinde yetiştirici mahiyette özel bir muameleye tabi tutulurlar. Ancak okul öncesi çağındaki çocuklardan sakat ve özel öğretime muhtaç çocuklar, devlet tarafından özel öğretime muhtaç olan çocuklar için açılan resmi müesseselere alınırlar (MEV, 1953). Yer alan bu ifade ile bugünkü kaynaştırma eğitimi ve özel eğitim okullarına dikkat çekildiği, ancak bunun program açısından sınırlı ve kapalı bir ifade olduğu söylenebilir.

3.2. Programda Hedeflere İlişkin Bulgular:

1953 Ana Okulları Eğitim Programı'nda okul öncesi eğitim sürecinin hedeflerine (kazanım ve göstergeler) ayrı bir başlık altında yer verilmemiş, ancak program ve kılavuz kitapları incelendiğinde, “Anaokulunda Çeşitli Faaliyetler”, “Çocuğa Kazandırılabilir Alışkanlıklar”, “Okul Öncesi Çocuğunun İhtiyaçları” ile “Anaokulunda Geliştirilmesi Gereken Güç ve Yetenekler” başlıkları altında *hedef* anlamında pek çok argüman bulunmaktadır. Ayrıca, (...) *bu çağdaki çocukların temel ihtiyaçları, anaokulu amaçlarının kaynağını oluşturmaktadır, ifadesinden hedeflerin çocukların temel ihtiyaçları bağlamında ele alındığı görülmektedir* (MEV, 1953; MEB, 1963, MEB, 1970).

Program'da farklı başlıklar altında yer alan bazı hedefler, gelişim alanları ile ilişkilendirilerek aşağıdaki gibi verilebilir:

Bilişsel gelişim ile ilgili olarak: *İlgi gösteren çocuklara okuma-yazma ve basit hesaplamaların temel becerilerini kazandırma; öğrenme ile ilgili iş tecrübesini uyandırma; yaratıcı oyun faaliyetlerinde bulunabilme; (...) okul öncesi çocuğu büyüklük, küçüklük, miktar, muvazene, tenasüp, sebep ve netice, ağırlık... gibi mücerret mefhumlar hakkında fikir edinebilir.*

Dil gelişimi ile ilgili olarak: *Türkçeyi iyi kullanabilme; sözle meramını anlatabilme; çağrılınca cevap vermek; açık seçik konuşmak.*

Sosyal duygusal gelişim ile ilgili olarak: *Okula geldiği zaman ve yeni gelen çocukla selamlaşma, sıra hakkını korumak, başkalarının sözünü kesmemek, ekseriyetin arzusunu kabul etmek, oyuncak paylaşmak,*

Motor gelişim ile ilgili olarak: *Büyük ve küçük kas hareketleri, kalem kullanma alıştırmaları, yazı hazırlığı, organlar, kaslar arasında koordinasyonu sağlayacak faaliyetler.*

Öz bakım becerileri ile ilgili olarak: *İhtiyaç duyunca kabineye (tuvalet) gitmek, düğmelerini çözmek, ellerini yıkamak, sabun kullanmak, diş fırçalamak, çatalı ve kaşığı kullanarak dökmeden kendi kendine yemek, kendi kendine soyunmak ve giyinmek (...) vb. gibi, açık veya örtük hedefi programdan çıkarmak mümkündür.*

3.3. Program'da içeriğe ilişkin bulgular:

1953 Ana Okulları Eğitim Programı'nda içerik açısından yeterli argüman bulunmaktadır.

3.3.1. Günlük eğitim akışı: Program çocukların ihtiyaçları temelinde şekillenmekte, bu temel ilke dikkate alınarak, fırsat eğitimine imkan veren, esnek, örnek tam ve yarım günlük *faaliyet programları* (günlük eğitim akışlarına) yer almaktadır. Örnek bir faaliyet programında;

1. Okula geliş (muayene, soyunma, sabah temizliği)
2. Serbest oyun (kayma, tırmanma, salıncak, kum, top, temsili oyunlar, takozlar vb.)
3. Sabah toplantısı (sözlü ifade ve müzik çalışmaları)

4. Kuşluk (ikinci kahvaltı)
5. ihtiyaçların giderilmesi
6. Serbest oyun
7. Masa başı (okula hazırlık, elişleri, duyuların gelişmesine yardımcı çalışmalar, sözlü ifade ve müzik (...))
8. Toplanma, yıkanma, yemek hazırlığı, istirahat
9. Yemek
10. Toplanma, yıkanma, ihtiyaçların giderilmesi, yatma hazırlığı
11. Uyku
12. Giyinme, kahvaltı hazırlığı, kahvaltı
13. Serbest oyunla
14. Eve gidiş (...)

Yukarıdaki sıra prensibine uygun olmak şartıyla, çalışma oyun müddetleri ihtiyaca göre uzatılıp kısaltılabilir.

Günlük eğitim akışında yer alan günlük etkinlikler, farklı isimler altında olsa da daha sonraki yıllarda yayınlanan bütün eğitim programları ve halen kullanılmakta olan programda yer alan örnek günlük eğitim akışları ile benzerlik göstermekte, öğretmenin, eğitimi planlama ve uygulamasında rehberlik edip yardımcı olabilmektedir.

3.3.2. Belirli gün ve haftalar: Program ve kılavuz kitaplarında, belirli gün ve haftaların üç başlık altında ele alındığı görülmektedir.

Anaokullarında üzerinde durulacak milli günler: Cumhuriyet Bayramı, Atatürk'ün Ölüm yıldönümü, 23 Nisan Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik Bayramı ile mahalli kurtuluş günleri.

Milletlerarası kutlanan günler: Yılbaşı ve Anneler günü.

Özel kutlama günleri: Doğum günlerine yer verilmektedir.

Öğretmenin bu günlerden faydalanarak, *çocuğun milli ve sosyal hayatta, yaşına göre tecrübe kazanması* önerilmektedir (MEB, 1970).

3.3.3. Kavramlar: Programda kavramlara özel olarak bir başlık altında yer verilmediği, sadece programın bütünlüğü içerisinde *masal ve hikaye* etkinliği ile çocukların *kelime hazinelerinin gelişimine* dikkat çekildiği görülmektedir.

3.4. Eğitim durumlarına ilişkin bulgular:

1953 Programı ve kılavuz kitaplarında eğitim durumlarına ilişkin yeteri kadar bilginin yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.4.1. Etkinlikler: Programda, “Ana Okulunda Çeşitli Faaliyetler” başlığı altında: *Oyun-serbest oyun; müzik-şarkı, ritim, tempo, (...) şarkılı ve hareketli oyunlar; iş faaliyeti-resim, kil işleri ve el*

işleri, hayvan bakımı ve bahçe çalışmaları; milli oyunlar; masal-hikaye, (Türkçe-dil, masal, şiir, tekerlemeler); kukla, gölge oyunları; okuma hazırlığı; yazma hazırlığı; sayı bilgisi gibi etkinlikler yer almaktadır (MEV, 1953).

Ayrıca; etkinliklerin önemi, içeriği, etkinliklerin planlama ve uygulanmasında öğretmenin görevleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Etkinlikler hakkındaki bu ayrıntılı açıklamalar, hem hedef, hem de içerik olarak değerlendirilebilecek niteliktedir.

Program'da etkinliklerin nasıl yer aldığı aşağıda kısaca verilmiştir:

Oyun: *Çocuğun zekasının gelişmesinde hayat tecrübesi kadar önemli olan şey oyundur ve oyun, okul öncesi çocuğunun en önemli faaliyetlerini teşkil eder. Ancak çeşitli oyun vasıtalarını kullanmaktadır ki, okul öncesi çocuğu, büyüklük, küçüklük, miktar, muvazene, tenasüp, sebep ve netice, ağırlık ilah... gibi mücerret mefhumlar hakkında fikir edinebilir.*

Anaokulu çocuğu ne bir şey öğrenmek gayesiyle oyun oynar, ne de ortaya bir şey yapıp çıkartmak gayesiyle, o sadece o anda duygularını ve melekelerini kullanmaktan duyduğu zevk için oynar.

Müzik: Programda, her gün 10-15 dakika; 1963 kılavuz kitabında lüzumu kadar bir sürenin müzik faaliyetlerine ayrılması belirtilerek müzik faaliyetinin şekilleri; *şarkı söyleme ve dinleme, ritim, tempo, müzik aletleri, şarklı ve hareketli oyunlar* olarak ayrı başlıklar halinde ele alınmış ve bu etkinliklere kısaca dikkat çekilmiştir (MEV, 1953; MEB, 1963).

İş Faaliyetleri: İş faaliyeti başlığı altında; *resim, kil işleri, el işleri ve kum işleri faaliyetleri* ile birlikte bu etkinliklerinin nasıl yapılması gerektiği, hangi materyallerin nasıl kullanılabileceği ve öğretmenin dikkat etmesi gereken hususlar açıklanmıştır.

Resim faaliyeti içerisinde, kurşun kalemle resim, kalem boya ile resim, sulu boya ile resim, renkli tebeşir ile resim ve parmakla boyama resim yer almaktadır. Resim faaliyeti hakkında: *Resim yaptırırken model vermemek, çocuğun muhayyilesini işletmesini işletmesine yardım etmek lazımdır. (...) En küçükler, muayyen bir şey çizmek için değil, kalem veya boya kullanmak için resim yaparlar, fazlasını beklememek lazımdır.* Yine bu faaliyet kapsamında; *2-6 yaş çocukların biçimsel gelişimleri, karalama devresi, benzetme devresi, fantezi devri ve şematik devir* olarak ele alınıp açıklanmış; etkinliğin amaçları, dikkat edilecek hususları, metodu, kullanılan malzemeleri, çocukların değerlendirilmesi ve çocukların yaratıcılıklarını kısıtlayan faktörlere geniş bir şekilde yer verilmiştir.

Kil işleri, her yaştaki çocuk, kil ve çamur işlerinden hoşlanır ve onu kendi yaş seviyesine göre kullanır. (...) Kilin çok sert olmamasına dikkat olmamasına dikkat etmek lazımdır. İmkan bulunan yerlerde çocukların işlerinin fırınlandırılması da uygun olur.

El işleri ve kum işleri hakkında; *tel pamuk, türlü çeşitte ve renkte kağıt, tutkal makara, iplik, sicim, mukavva vs. gibi malzemeler (...)* öğretmenin rehberliği ile çocukların ellerinde, onların zihnen çalıştıran ve bedenen dinlendiren yaratıcı bir faaliyet sonucunda çocuğa türlü şeyi öğreten oyuncaklar haline gelir.

Hayvan bakımı ve bahçe işlerinde; *çocuk bahçesi çağını bilhassa ilgilendiren ve programın mühim bir kısmına esas teşkil eden hayvan bakımı ve bahçe çalışmaları, küçüklerin de sevdiği meşgaledir. Ancak küçüklerin daha sıkı bir kontrole tabi tutulmalarının mecburiyeti vardır.*

İş faaliyetleri kapsamında son olarak; *çamaşır yıkamak, ütü yapmak, yerleri süpürmek gibi ev işlerinin de eğitsel faaliyetler olarak günlük programa alınması uygun olur.* Programda ayrıca *milli oyunlar, kukla, karagöz ve sinema* başlıkları bulunmaktadır. Daha sonra yayımlanan 1969 Kılavuz kitabında iş faaliyetlerinin, Anaokulunda resim-iş eğitimi olarak değiştiği görülmektedir. Bu etkinlikte *2-6 yaş çocukların biçimsel gelişimleri, karalama devresi, benzetme devresi, fantezi devri ve şematik devir* olarak ele alınıp açıklanmaktadır. Ayrıca *resim-iş eğitiminin amaçları, dikkat edilecek hususları, metodu, kullanılan malzemeleri, çocukların değerlendirilmesi ve çocukların yaratıcılıklarını kısıtlayan faktörlere* genişçe yer verilmektedir (MEV, 1953; MEB, 1970).

İlkokula Hazırlık Çalışmaları (5-6 yaş için): İlkokula hazırlık çalışmaları dört ayrı başlı altında programda yer almaktadır. Bunlardan ilki okuma hazırlığıdır. *Okuma ve yazma olgunluğuna erişmiş çocuklar, kartlara yazılan kendi isimlerini ve arkadaşlarının isimlerini yavaş yavaş okumaya başlarlar. Bir masalda tekrar edilen bir kelime tahtaya yazılıp okutulabilir. Sınıftaki eşyaların isimleri kartlara yazılıp eşyaya ilişik olarak bırakılabilir. (...) Takvimde günler ve ayların isimlerinin okunması gibi çalışmalar da faydalı olur.* İkinci çalışma yazma hazırlığıdır. *Çocuklar yazı hazırlığı için ritmik yazı alıştırmaları yaparlar, kendi isimlerini, arkadaşlarının isimlerini yazarlar ve kalem kullanmaya alışırlar. Üçüncü çalışma sayı bilgisidir. Öğretmen sayı saymak için her fırsattan istifade eder. (...) paralar tanıtılır, sayılar yazdırılır, saatin rakamları okunur; ağırlık ölçüleri, uzunluk ölçüleri, büyüklük, küçüklük fikri, temsili oyunlarda sırası geldikçe oyun şeklinde ele alınır.* Son çalışma ise sözlü ifade başlığı altında; Türkçe-dil, masal, şiir, tekerlemeler bulunmaktadır. (...) *Ana sınıfındaki çocuklara masallar, küçük hikayeler, şiirler ve tekerlemeler yolu ile öğrendiklerini ifade etmek fırsatları verilir ve ilkokula gitmeden önce dilini rahat ve doğru konuşmasına yardım edilir.*

Gün boyunca çocuklara kazandırılacak alışkanlıklar da etkinlikler içerisinde bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır; *selamlaşma, serbest oyunlar, paylaşma, rahat ve düzgün konuşmak, helaya gitmek, sabun kullanmak, çatalı ve kaşığı kullanarak kendi yemeğini yemek, uyumak, soyunmak, giyinmek, dolap yerleştirmek, eşya tanzimi* gibi.

Programda; okuma ve yazma hazırlığı için de öğretmenler için rehberlik amaçlı bilgiler yer almaktadır. *“Anaokullarında sistemli bir tarzda okuma ve yazma öğretilmez ve kitap kullanılmaz. Ancak yazısız resimli kitaplar bulundurulur.” “Çocuklar yazı hazırlığı çizgilerini*

çizer, kendi isimlerini, arkadaşlarının isimlerini yazar, kalem kullanmaya alışır.” İfadeleri programın eğitim durumları boyutu ile ilgilidir. Okuma ve yazma konusuna yaklaşım daha sonra yayımlanan programlarda da benzer ifadelerle yer almaktadır. Ancak 1953 programında ilkokula hazırlık kapsamında okuma ve yazı hazırlığı etkinliklerinde yer alan ifadeler daha sonraki programlara göre daha temkinli yaklaşıldığı da görülmektedir.

3.4.2. Eğitimi planlama ve uygulanma: 1953 yılı Ana Okulları Eğitim Programı ve kılavuz kitaplarında bağlayıcı olmayan, tam ve yarım günlük örnek *günlük faaliyet şemaları* günlük planlar için yol gösterici olduğu ve günlük planlama için bir çerçeve oluşturduğu söylenebilir.

İçeriğe ilişkin bulgular kısmında bir örneği verilen ve bağlayıcı olmayan günlük faaliyet şemaları üzerine yapılan aşağıdaki açıklamalar;

Program tanziminde göz önünde tutulacak esas, çocuğun ne zihnen ne de bedenen yorulmadan günün her saatinden istifade ettirilmesidir.

Her yorucu faaliyeti bir dinlendirici faaliyetin takip etmesi (...)

Muayyen bir oyun bir çocuğu fazla yorar ve heyecanlandırır, öğretmen daha sakin bir oyun zemini hazırlar.”

Sıra prensibine uygun olma şartıyla, çalışma oyun müddetleri, ihtiyaca göre uzatılıp kısaltılabileceği gibi, anaokulunun öğretim yılı başındaki ilk günleri, milli ve dini bayramlar veya gezintiler gibi münasebetlerle arada sırada programın büsbütün dışına da çıkılabileceği” planlama açısından önemli bulgulardır (MEV,1953).

Ayrıca, Program üzerinde komisyon görüşmelerinin yapıldığı V. Milli Eğitim Şûrası’nda planlama konusu da görüşülmüş ve *her anaokulunun günlük çalışma programını kendisinin hazırlaması daha uygun görüldüğünden*, program taslağında bulunan Kurtuluş Çocuk Yuvasına ait örnek günlük eğitim akışları özellikle çıkarılmıştır (MEV, 1953). Daha sonra yayımlanan 1963 ve 1969 Kılavuz kitaplarında örnek olarak Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu bünyesinde bulunan ana sınıfının faaliyet programına yer verilmiştir (MEB, 1963; MEB, 1970). Ayrıca aynı Şûra’da eşzamanlı olarak kabul edilip yayımlanan Anaokulları Yönetmeliği’nin 32. Maddesinde, (...) *haftalık ve aylık çalışma planları, çocukların gelişimleri hakkında işbirliği yapmak, gerekli tedbir ve kararları almak üzere öğretmenler her ay sonunda (...) toplanır* denilmektedir (MEV, 1953). Dolayısıyla programda eğitimin planlı yürütülmesi hususuna ilgisiz kalınmadığı, eğitim sürecinin okul odaklı planlanarak yürütülmesinin tercih edildiği anlaşılmaktadır.

3.4.3. Eğitim ortamı ve materyaller: Program’da, eğitim ortamları ve materyallerinin dikkate alındığı ve önemsendiği anlaşılmaktadır: “Ana Okulunda Çeşitli Faaliyetler” bölümünde: *Çocuğun düşünmesi, hüküm vermesi, mantığını kullanması, münasebetleri görmesi ve anlaması, ancak çevresindeki müşahhas nesnelere kullanması ile mümkündür*, ifadesi ile eğitim ortamı ve materyallerine vurgu yapılmaktadır. “Ana Okulları İçin Bazı Temenniler ve Ölçüler” başlığı altında; *Binanın içinde ve dışında çocukların serbestçe koşup oynayacakları, büyük aletleri kullanabilecekleri ve rahatça oynayacakları genişlikte ve ferahlıkta olup olmadığı; okul*

eşyasının, çocukların boylarına ve çalışmalarına uygunluğu; bu eşyanın sade, dayanıklı ve kolayca temizlenir cinsten olması sorgulanmakta, böylece Program'ın güvenli bir eğitim ortamı ve zengin eğitim materyallerine önem verildiği anlaşılmaktadır.

Program'da ayrıca, eğitim materyallerinin niteliği, eğitim ortamlarının düzenlenmesi, bahçe oyuncaklarını seçme kriterleri, faaliyetlerde kullanılan araç ve gereç listeleri ile salıncak, tahtaravalli, kum havuzu, tırmanma ve kayma merdiveni gibi oyuncakların ebatları, kurulumları ve fonksiyonları hakkında ayrıntılara yer verilmiştir.

3.5. Programda Değerlendirme Ögesine İlişkin Bulgular:

1953 Programı'na değerlendirme ögesi açısından bakıldığında; çocuğun, öğretmenin ve programın değerlendirilmesi başlıklarına ayrı ayrı bulunmasa da aşağıda görüleceği üzere; değerlendirmenin çocuk, öğretmen ve program açısından ele alındığına dair çok sayıda bilgi ve bulgu yer almaktadır.

3.5.1. Çocukların değerlendirilmesi: Program'da öğretmenin, *çocukların gelişim safhalarını; çocuğun büyümesi ve terbiye faaliyetleri alanındaki günlük yenilikleri takip etmesi* istenmektedir.

Bu amaçla çocuğun gelişimini, *fizyolojik fonksiyonlar, zihni faaliyet, duygusal davranış ve sosyal davranış* alanlarında değerlendirmesine esas olacak ve yılda iki kez doldurulması önerilen ayrıntılı bir "Değerlendirme Çizelgesi" yer almaktadır.

Bunun dışında, çocuğun yemek, uyku ve tuvalet alışkanlığının takip edildiği, "Haftalık Rapor" ve çocuğun gelişiminin ayrıntılı bir şekilde değerlendirildiği "Öğretmen Yıllık Raporu" gibi üç ayrı değerlendirme çizelgesi yer almaktadır (MEV, 1953; MEB, 1970).

Programda çocukların değerlendirilmesinin tek bir araç ve gözlem sonucuna göre değil, birden çok araç ile sistematik olarak yapılması; ayrıca yıl boyunca sürekli gözlemler sonucunda çocuklar hakkında alınacak notların, matbu çizelgelere alınabileceği gibi, herhangi bir forma bağlı olmadan serbestçe de alınabileceği belirtilmektedir. Söz konusu değerlendirme çizelgesi ve raporların, farklı isim ve formatlarda daha sonra yayınlanan programlarda da bulunduğu ve bu değerlendirme formları ile aynı amaca yönelik olduğu söylenebilir.

3.5.2. Programın değerlendirilmesi: 1953 Programı bütün olarak incelendiğinde programın geliştirilmeye açık olduğu ve değerlendirilmesinin beklendiği anlaşılmaktadır. *Program çocukların ihtiyaç ve alakalarına uyacak şekilde elastik midir?* sorusu, programın değerlendirilmesinin beklendiğine bir göstergedir.

3.5.3. Öğretmenin kendini değerlendirmesi: 1953 Programı'nın farklı bölümlerinde öğretmenin kendisini sorgulamasına/değerlendirmesine yönelik birçok soru bulunmaktadır. Bu sorulardan birkaç tanesi şunlardır: *Öğretmen öğrenmek istedikleri şeyi katı olarak biliyor mu?*

Çocukların kendilerini tabii ve yaratıcı bir şekilde tanıtır ifade etmelerine fırsat veriyor mu? Çocuklar müzik ve güzel sanatlar ile tanıştırılıyor mu? Çocukların sorucu ve araştırmacı zihniyeti hoş karşılanıyor mu? Öğretmenler çocukları anlama hususunda aileye faydalı bilgiler verebiliyorlar mı? Öğretmenler çocukları anlama hususunda aileye faydalı bilgiler verebiliyorlar mı? Öğretmenler, çocukların gelişim safhalarını takip ederek ve çocuğun büyümesi ve terbiye faaliyetleri alanındaki günlük yenilikleri takip edebiliyorlar mı? vb. sorular, öğretmenin kendini mesleki alanda yetiştirmesi değerlendirmesi kapsamında sorulardır. Programda yer alan bu ve benzeri sorular, öğretmenin kendisini değerlendirmesine yeteri kadar imkan verdiği anlaşılmaktadır.

3.6. Aile Katılımına İlişkin Bulgular:

1953 Programı'nda aile eğitimi ve katılımı kapsamında (öğretmen ve aile işbirliği, okul ve çevre ilişkileri) bilgi ve önerilere yer verildiği anlaşılmaktadır.

3.6.1. Aile eğitimi çalışmaları: Program'da "Veliler ve Çevre İle Münasebet" başlığı altına: *Çocuğun hür ve müstakil olarak yetişmesi, ancak öğretmenle ailenin birlikte çalışması ile mümkündür.* denilerek, işbirliğinin verimli yürütülmesi amacıyla öğretmenlere önerilerde bulunmaktadır. *Velilerle görüşürken onlardan istenecek olan şeyler kendilerine iyice anlatılmalıdır. Bunları yaparken de velilerle nazik bir lisan kullanarak lüzumsuz münakaşalara yol açmaksızın görüşmek lazımdır. Çocuğun evvela memnun olduğumuz iyi taraflarından başlayarak konuşmalı, sonra istekler belirtilmelidir (...)* (MEV, 1953). Yine aile eğitimi kapsamında; *(...) öğretmenler, okul öncesi çağındaki çocukların gelişimi, davranışları, bedensel, ruhsal, sosyal ve duygusal ihtiyaçları hususunda ana-babayı aydınlatma imkanı elde ederler. Bu maksatla aileleri aydınlatacak, filimler göstermek, kitap tavsiye etmek, sergiler açmak yerinde olur. Bu gibi toplantılarda okul çağı öncesi eğitimin önemi belirtilir. Çocukların gelişimi, sağlık ve mutlulukları için çevrede bulunan çeşitli kaynaklardan faydalanma yolları gösterilir* (MEB, 1963).

Kılavuz kitabında ise aile eğitimine doğrudan ve geniş yer verildiği görülmektedir: *Çocuk eğitimi toplumumuzda istenilen önemle, yeni ele alınmış bir konudur. Birçok ailelerin bu konuda bilgileri, dolayısıyla fikirleri olmaması tabiidir. (...) Bu sebeple çocuk bakım ve eğitiminde velilere yol göstermek de anaokuluna düşen bir görevdir. (...) bazen ayrı ayrı bazen de grup halinde toplantılar yolu ile velilerle okulun amaç ve programı, çocuklarının eğitiminde nasıl bir yol tutulduğu açıklanır. (...) Öğretmen veliyi, bu çağdaki çocuğun gelişimi, davranışları bedensel, ruhsal, sosyal ve duygusal ihtiyaçları hususunda aydınlatır. (...) Böylece velilere önemli eğitim ilkeleri tanıtılır* (MEB, 1970).

3.6.2. Aile katılımı çalışmaları: Program ve kılavuz kitaplarında, aile katılımı çalışmaları ile ilgili olarak, çocuğu tanımak ve okulda verilen eğitimin sürekliliğini sağlamak için ailelerle işbirliği, iletişim kanalları ve ailelerin okulda verilen eğitime katkılarının sağlanması için önerilerde bulunulmakta, ailelerle ortak kararlar alınmasının önemine dikkat çekilmektedir:

Çocuk üzerinde alınacak karar ve tedbirlerin müşterek olması, okulun velilerle konuşmak için belirli gün ve saati olması (fevkalade haller müstesna), okulun anne-babalarla münasebeti, belli gün ve saatlerde olabileceği gibi günlük şahsi münasebetler yolu ile de gerçekleştirilir. Küçük müsamereler, çaylı toplantılar bu işbirliğine tabii bir zemin hazırlar (MEV, 1953; MEB, 1963). Çocuğun okula geleceği ilk gün ile ilgili olarak, anne ile öğretmen elbirliği yapmalı, mümkün ise öğretmen çocuğu daha önce evinde ziyaret etmeli (MEV, 1953);

Ailelerin eğitim sürecinde sorumluluk (görev) almaları kapsamında: *anne-babalarla işbirliği veliler arasında bulunan bazı yetkili şahsiyetlerden faydalanmayı da mümkün kılar, anne-babaların okulla ilgili münasip sorumluluk almaları okul çalışmalarına daha yakın bir ilgi göstermelerine de yol açar (MEB, 1963); okul çalışmalarında anne-babaların okula nasıl yardımcı olabilecekleri görüşülür. Velilerin okulda bazı sorumluluklar alarak aynı zamanda okulda çocuklarını yakından müşahede edebilecekleri açıklanır (...). Anneler belirli gün ve saatlerde okula gelip çocuklara masal anlatarak, serbest oyunlarına nezaret ederek öğretmene büyük yardım sağlayabilirler (...)* (MEB, 1970). Programda yer alan bulgulardan, 1953 Programı'nda aile eğitimi ve katılımı kapsamında bilgi ve önerilere yer verildiği söylenebilir.

4. TARTIŞMA- SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de okul öncesi eğitim programlarının tarihsel gelişim süreci içinde yeteri kadar incelenmeyen 1953 Ana Okulları Eğitim Programı'nı eğitim kamuoyuna tanıtmak, alanyazında yer almasını sağlamak amacıyla yürütülen bu çalışmada, 1953 Ana Okulları Eğitim Programı okul öncesi eğitim programlarının temel öğeleri -*çocuğun gelişim özellikleri, hedef, içerik, eğitim durumları, değerlendirme ve aile katılım-* açısından analiz edilerek tartışılmıştır.

1. Program'da *gelişim özellikleri* açısından okul öncesi dönem çocuklarının, iki ayrı yaş grubu (2-4 yaş için *çocuk yuvası*; 5-6 yaş için de *çocuk bahçesi*) içinde değerlendirildiği ve eğitim sürecinin yaş gruplarına göre, ayrı odalarda ve ayrı öğretmenlerle planlanıp yürütülmesinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca programda bu yaş gruplarındaki çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarına da yer verilmiştir. Kandır vd. (2010)'e göre okul öncesi eğitim programlarının ilk bileşeni çocuğun gelişim özelliklerinin iyi bilinmesidir. Halen uygulanan 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı'nın temelini çocukların gelişimsel özellikleri oluşturmaktadır ve (36-48 ay); (48-60 ay) ile (60-72 ay) olmak üzere üç farklı yaş grubuna göre çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimleri ile çevresel koşullar dikkate alınmıştır. 1989 Programı'nda çocukların (49-60 ay) ve (61-72 ay) olarak iki ayrı yaş grubuna; 1994 Programı'nda (0-36 ay) kreş programı dışında (37-60 ay) ve (61-72 ay) olarak iki ayrı yaş grubuna; 2002 Programının (36-60 ay) ve (60-72 ay) olarak iki ayrı yaş grubuna göre; 2016 Programının ise (36-48 ay); (48-60 ay) ve (60-72 ay) olmak üzere üç ayrı yaş grubuna göre düzenlendiği bilinmektedir (MEB, 1989; MEB, 1994; MEB, 2002; MEB, 2006). 1953 Programı'nın hazırlanmasında çocukların yaş grupları ve yaş gruplarının genel gelişim özelliklerine dikkat edilmesi, çocuk merkezli bir yaklaşım benimsenerek, çocukların gelişim

özellikleri ile ilgi ve ihtiyaçlarının önemsenmesi, daha sonra hazırlanan ve uygulanan okul öncesi eğitim programlarında da yer alan özelliklerdir. Bu yönüyle Program'ın hazırlandığı yılların olanakları içinde yeterli ve olduğu söylenebilir.

Program'da *çocuğun gelişim alanlarına* dikkat edilmesi ve gelişim alanları hakkında dönemin araştırma bulguları dahilinde bilgiler verilmesi de önemli bir özelliktir. 1989 Programı'nda, çocuğun gelişim alanları dört başlık altında yer almış, ancak özelliklerine değinilmemiş (MEB, 1989a); daha sonraki yıllarda uygulanan 1994; 2002; 2006 programlarında ise gelişim alanlarının isim ve sınıflandırması değişse de doğrudan gelişim alanları ve yaş grupları dikkate alınarak çocukların gelişim özellikleri hakkında güncel bilimsel bilgilere yer verilmiştir (MEB, 1994; MEB, 2002; MEB, 2006). Halen uygulanmakta olan 2013 Programı'nda ise okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların sağlıklı büyümeleri; motor, sosyal ve duygusal, dil ve bilişsel gelişim alanlarında gelişimlerinin en üst düzeye ulaşılması, öz bakım becerilerini kazandırılması ve ilkokula hazır bulunmaları amaçlanmıştır (MEB, 2013). 1953 Programı'ndan sonra uygulamaya konulan programların gelişimsel program özellikleri taşıdığı (Gelişli ve Yazıcı, 2012; MEB, 2013) bilinmektedir. Ancak 1953 Programı'nda 1989 ve 1994 programı ile başlayan ve özellikle 2002 ve sonrasındaki okul öncesi eğitim programlarında olduğu gibi açık bir şekilde hedefler gelişim alanları esas alınarak tespit edilmemiştir. Bu bakımdan 1953 Programı gelişimsel program özelliklerinin izlerini taşımakla birlikte, yeterli olmadığı söylenebilir.

1953 Programı'nda özel eğitim gerektiren çocuklara yeterli yer verilmediği ve bugünün terminolojisi açısından sorunlu bir dilin kullandığı görülmektedir. Ancak dünyada kaynaştırma eğitimi uygulamalarının 1970'li yıllarda ABD'den başlayarak zaman içerisinde yaygınlaştığı bilinmektedir (Sucuoğlu ve Kargın, 2010; Yazıcıoğlu, 2018). Türkiye'de ise özel gereksinimli çocuklar hakkındaki uygulamalara 1983 yılında çıkarılan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu ile başlanmış, 2000 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile yaygınlaşmıştır (MEB, 2010b; Kılıçkaya ve Zelyut, 2015; Yazıcıoğlu, 2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde yer almasına karşın 2013 Programı'na kadar, okul öncesi eğitim programlarında özel gereksinimli çocuklara doğrudan yer verilmediği de bilinmektedir (Kılıçkaya ve Zelyut, 2015). Özel gereksinimli çocuklar konusuna 2002 Programı'nda; *özel eğitime gereksinim duyan çocuklar için de öğretmen tarafından gerekli düzenlemeler yapılarak kullanılır*, ifadesi ile değinilmiş; 2006 Programı'nda "Kaynaştırma Eğitimi" başlığı altında *engelli* çocukların normal gelişim gösteren çocuklar ile kaynaştırma eğitimine katılmalarının amacı, önemi ve gereği üzerinde durulmuştur. 2013 Programı'nda ise özel gereksinimli çocuklara "Özel Gereksinimli Çocukları Desteklemede Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar" başlığı altında özel bir bölüm ayrılıp bilgi verilmiştir. 2013 Programı'nda ayrıca *uyarlamaya* yer verilmesi ve *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı* (BEP) hazırlanması gibi uygulamaya dönük somut öneriler de bulunmaktadır. 1953 Programı'nda özel eğitime gereksinimli çocuklar ve kaynaştırma eğitimine çok kısa değinilmiş olması ve bugün için hatalı bir terminolojinin

kullanılması, Program'ın hazırlandığı yılların koşulları içinde değerlendirildiğinde anlaşılabilir bir durumdur.

2. 1953 Program'ında hedefler, çocukların temel ihtiyaçları kapsamında ele alınmış, ancak gelişim alanları ile doğrudan ilişkilendirilmemiştir. Mamafih çocuğun temel ihtiyaçları gelişim alanlarından bağımsız değildir (Yüksel, 2003). Bu bağlamda Program'da bilişsel, dil, sosyal, duygusal ve psikomotor gelişim alanları ve özbakım becerileri kapsamında çok sayıda açık veya örtük hedef dikkat çekmektedir (MEV, 1953; MEB, 1963, MEB, 1970). Programlarda hedeflerin gelişim alanları temel alınarak belirlenmesine dair ilk örneklere 1989 ve 1994 Programlarında rastlanmaktadır. 1989 Programı'nda hedefler, *çocuklarının gelişim amaçları ve kazandırılması gerekli davranışlar* başlığı altında; beden ve hareket gelişimi, zihin gelişimi, dil gelişimi, sosyal ve duygusal gelişim alanlarında iki ayrı yaş grubu için yer almaktadır (MEB, 1989a; MEB, 1989b). 1994 Anaokulu ve Anasınıfı programlarında hedefler, *hedefler ve hedef davranışlar* olarak, sekiz yeterlilik alanı kapsamında belirlenmiştir (MEB, 1994; Kandır, 2001; Düşek, 2008; Kandır, Özbey ve İnal, 2010). 2002 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda hedefler; *hedefler ve kazanılması beklenen davranışlar* ifadesi ile kullanılmaya başlanmış; hedefler, psikomotor alan, sosyal-duygusal alan, bilişsel alan ve dil alanı ile özbakım becerileri olarak saptanmıştır. Yaratıcılığın ise, tüm gelişim alanları ile ilişkilendirilerek tüm etkinliklerde yer alması öngörülmüştür (MEB, 2002; Kandır, 2001; Gelişli ve Yazıcı, 2012). 2006 Programı'nda ise hedefler, psikomotor alan, sosyal duygusal alan, dil alanı ve bilişsel alan olmak üzere dört gelişim alanı ve özbakım becerileri kapsamında *amaç ve kazanımlar* şeklinde yer almıştır (MEB, 2006). Halen uygulanmakta olan 2013 Programı'nda hedefler, bilişsel gelişim, dil gelişimi, sosyal-duygusal gelişim ve psikomotor gelişim alanı ve özbakım becerileri kapsamında; *kazanım ve göstergeler* şeklinde ifade edilmiştir. Okul öncesi eğitim programlarında hedeflerin ele alınışı ve ifade edilmesinin farklılık gösterdiği, belli bir standardının olmadığı anlaşılmaktadır. 1953 Programı'nda da hedeflerin, sistematik bir şekilde ele alınmadığı söylenebilir, ancak bu durum programda hedeflerin yer almadığı anlamına gelmemelidir. Çünkü programda farklı başlıklar ve ifadeler altında; bilişsel, dil, sosyal, duygusal ve psikomotor gelişim alanları ve özbakım becerileri kapsamında hedef olarak işlev görebilecek çok sayıda açık veya örtük ifade yer almaktadır.

3. 1953 Programı'nda *içerik* doğrudan bir bölüm olarak yer almamakta, ancak program ve kılavuz kitaplarda, hedeflerin gerçekleştirilmesine olanak sağlayan ve araç olarak kullanılabilecek, öğretmenlere eğitimi planlamalarında yol gösterecek, yeterli argümanın da bulunduğu görülmektedir. İçerik, hedefler doğrultusunda seçilen olgu, kavram ve ilkelerin sistematik bağlarla birleşerek oluşturdukları bilgi bütünüdür (Erdem, 1995). Konu alanı veya muhteva olarak da ifade edilen içerik eğitim programının temel öğeler arasındadır (Ertürk, 1984; Varış,1988; Oliva, 1988 Akt: Demirel, 1992). Demirel (1992; 1999)'e göre program geliştirme uzmanları, konu alanı olan içeriği, programın ikinci önemli ögesi olarak kabul ettikleri halde, konular listesinden, öğretim işlemlerine, hatta davranış boyutuna kadar farklı anlamlar yüklemektedirler. Dolayısıyla içeriğin nasıl olması gerektiği özünde tartışmalı bir konudur. Okul

öncesi eğitimde program geliştirme sürecinde; 1989 ve 1994 programlarında ünite ve konulara yer verilmişse de esas amaç konuların öğretimi değil, konuların araç olarak kullanılarak belirlenen hedef ve hedef davranışlara ulaşılması gerektiğine vurgu yapılmıştır (MEB, 1989a, 1989b; 1994). 2002 ve 2006 programları ile birlikte, 2013 Programı'nda ise içerik olarak konu ve ünitelere doğrudan yer verilmemiştir (MEB, 2002; 2006; 2013). Bu durum okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve eğitim programlarının *gelişimsel program* olma özelliğinin doğal sonucudur (Dilek, 2016). Okul öncesi eğitimde, kazanım ve göstergelerin kazandırılmasında konu veya tema merkezli eğitim söz konusu olmamakla birlikte, eğitim süreci planlanırken çeşitli konulardan yararlanılabilir (MEB, 2013). Programlarda yer alan günlük zaman akışı, belirli gün ve haftalar ve kavramlar, hedeflerin kazandırılmasında yararlanılabilecek zengin içerik (konu) alanlarıdır. Söz konusu bu araçların kullanılmasının amacı, konunun öğretimi değil; fırsat eğitimine de uygun olarak kazanım ve göstergelerin gerçekleştirilmesidir. 1953 Programı'nda, çocuğun ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran ve fırsat eğitimine de olanak sağlayan, esnek, örnek tam günlük ve yarım günlük *faaliyet programları* (günlük eğitim akışları) yer almaktadır. Günlük eğitim akışında yer alan günlük etkinlikler, farklı isimler altında olsa da daha sonraki yıllarda yayınlanan bütün eğitim programlarında yer alan örnek günlük eğitim akışları ile paralellik göstermekte, öğretmenin hedeflere ulaşmasında, eğitimi planlama ve uygulamasında geniş imkanlar sunmaktadır. Program'da araç olarak yararlanılabilecek bir diğer içerik (konu) alanı, belirli gün ve haftalardır (Arhan ve Gültekin, 2013). Bu günlerinin fırsat olarak değerlendirilip, eğitimin içeriğinin zenginleştirilmesi ve bu günlerden yararlanılarak çocuğa sosyal hayata dair deneyim ve günlük yaşam becerilerinin kazandırılması mümkündür. Daha sonra yayınlanan okul öncesi eğitim programlarında da içeriği destekleyen, öğrenmeyi kolaylaştıran ve öğretmene kılavuzluk eden öğeler arasında milli ve dini bayramlar ile belirli gün ve haftalara sistematik bir şekilde yer verildiği görülmektedir (MEB, 1989, 1994, 2002, 2006, 2013). 1953 Programı'nda daha sonraki programlar kadar kapsamlı olmasa da özel gün ve haftalara yer verilmiştir. Programın hedefleri çocuğun seviyesine uygun *kavramlar* ile farklı biçimlerde bir araya getirilerek bütünleştirilmiş veya ayrı ayrı etkinlikler hazırlanabilir; değişik konulardan, etkinlik, ortam ve materyallerden yararlanılarak öğrenme süreçleri zenginleştirilebilir. Kazanımlar, göstergeler ve kavramlar farklı etkinliklerde yeniden ele alınabilir (MEB, 2013). 1989 ve 1994 Programlarında içeriği zenginleştirme anlamında kavramlara rastlanmamaktadır. 1989 Programı'nda 30 adet üniteye ve belirli gün ve haftalara açıkça yer verildiği halde kavramlara ayrıca özel olarak yer verilmemiş; 1994 Programı'nda ise ünite ve konular, millî ve dini bayramlar ile belirli gün ve haftalar genişçe yer aldığı halde kavramlar bulunmamaktadır. 2002, 2006 ve 2013 okul öncesi eğitim Programlarında ise içeriği destekleyen ve öğretmene yol gösteren, öğretmen-öğrenme süreçlerini kolaylaştıran ve zenginleştiren kavramlara liste halinde yer verilmiştir. 1953 Programı'nda *kavramlara* özel bir başlık altında yer verilmediği gibi, sadece programın bütünlüğü içerisinde *masal ve hikaye* etkinliği ile çocukların *kelime hazinelerinin gelişimine* dikkat çekildiği görülmektedir. Bu durumda programda kavramlara yer verilmemiş olması, programın zayıf bir yönü olarak değerlendirilebilir.

4. Eğitim durumları programların süreç boyutu ile ilgilidir ve okul öncesi eğitim kurumlarında etkinlikleri, planlama, yöntem ve teknikleri, eğitim ortamı ve materyalleri kapsar (Demirel, 1999; Şıvgın, 2005). Program'da eğitimin süreç boyutu ile ilgili, etkinlik çeşitlerine, eğitimin planlı yürütülmesi ve eğitim ortamları ve materyaller hakkında sıkça açıklama, örnek ve öneriler yer almaktadır. Program'da eğitim durumları kapsamında yer alan; müzik, oyun, resim-iş, okuma hazırlığı, yazı hazırlığı, sözlü ifade ve sayı bilgisi gibi etkinlikler ile bu etkinliklerin açıklama ve uygulamaları açısından, daha sonra uygulanan programlar ile önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Programda yer alan bir çok etkinlik içinde *oyuna* özel bir yer verilmiş, anlaşılır bir biçimde oyunun hem bir etkinlik hem de öğretim yöntemi olduğu anlayışı benimsenmiştir. Bu açıdan Program'ın oyun temelli olduğu bile söylenebilir. Etkinlikler bağlamında dikkate değer bir husus da önce *iş faaliyetleri* daha sonra *resim-iş eğitimi* olarak isimlendirilen etkinliklerdir. Bu etkinliğin daha sonra uygulanan programlarda yer alan *sanat etkinliklerine* kaynaklık ettiği anlaşılmaktadır. Programda dikkat çeken bir husus da çok açık şekilde ile *anaokullarında sistemli bir şekilde okuma ve yazma öğretilmez ve kitap kullanılmaz* ifadesinin yer almış olmasıdır. Bu yaklaşım daha sonra yayımlanan programlarda da benzer ifadelerle yer almaktadır. Ancak Program'ın okuma ve yazı hazırlığı etkinliklerinde yer alan ifadelerle daha sonraki programlarda daha temkinli yaklaşıldığı söylenebilir. Bu konuda Atlı ve Baran (2017)'a göre, 1952 [1953 olması gerekir] Programı'nda, *okuma yazmaya hazırlıktan ziyade neredeyse okuma yazma öğretimine yönelik bir çalışma yönteminin tavsiye edildiği, ancak 1969 yılında yayınlanan kılavuz kitabında okuma yazmaya hazırlık çalışmalarının programdan farklı olarak daha çok okuma yazmaya hazırlığa uygundur.* Ramazan ve Ural (2011)'a göre de; 1953'ten beri çocuğa okul öncesi eğitim sürecinde okuma yazma öğretilmemesi gerektiği şura kararları ve eğitim programlarda yer almaktadır. O halde genel olarak, 1953 Programı'nda *çeşitli faaliyetler* başlığı altında yer alan etkinliklere, daha sonra yayımlanan Programlarda, aynen veya benzer ifadelerle yer verildiği söylenebilir. Özellikle oyun, müzik, sanat, ilkökula hazırlık etkinlikleri, daha yayımlanan 1989; 1994; 2002; 2006 ve 2013 Programlarının tümünde yer alan ortak etkinliklerdir. Ayrıca etkinliklerin önemi, içeriği, etkinliklerin planlama ve uygulanmasında öğretmenin görevleri hakkında, Program'ın hazırlandığı döneme göre ileri sayılabilecek açıklamalar da bulunmaktadır. Bu yönüyle 1953 Programı'nın bilimsel temeller üzerine inşa edildiği ve yansımalarının günümüz programlarında da görüldüğü anlaşılmaktadır.

Okul öncesi eğitimin önemi, sürecin planlı ve programlı olmasını gerekli kılmaktadır (MEB, 2013). Nitekim, okul öncesi eğitim kurumlarında eğitimin planlı yürütülmesi gerektiği, 1989, 1994, 2006 ve 2013 Programlarında açıkça yer almıştır. 1953 Programı'nda bağlayıcı olmayan, tam ve yarım günlük örnek *günlük faaliyet şemalarına* (günlük zaman akışı) yer verilmiştir. Alisanoğlu ve Bay (2007)'a göre, günlük etkinlik şeması, programın öğrenme durumlarına karşılık gelmektedir. Günlük faaliyet şemaları daha sonra uygulanan 1989-1994-2002-2006 ve 2013 eğitim programlarında ana hatları ile aynı şekilde yer almaktadır. Söz konusu günlük faaliyet şemaları, günlük planlar için bir çerçeve oluşturmakta ve planlamanın bu temelde şekillenmesine kılavuzluk etmektedir. Özellikle günlük etkinlik planlarının hazırlanmasında *her yorucu faaliyeti bir dinlendirici faaliyetin takip etmesi* görüşü 2006 ve 2013 Programlarında da

yer verilen, etkinliklerin aktif-pasif dengesinin gözetilerek hazırlaması görüşü ile örtüşmektedir. Programdan okul odaklı bir planlamanın tercih edildiği de anlaşılmaktadır. Bu tercihin, daha sonra 2006 Programı'nda yer alan *planların okula özgün* olması anlayışı ile örtüşmektedir. Yüksel (1998)'e göre, okula odaklı planlama süreci; eğitim çalışanları arasında; yapıcı, doğru ve açık iletişimi desteklemekte, sürece katılan kişilerin diğer zamanlarda da iletişim içerisinde bulunmalarına yol açmakta, kararlara katıldıkları için moral ve motivasyonlarını yükseltmekte, girişim kabiliyeti ve cesaretini artırmakta, okulun kendisini yenilemesine neden olmaktadır. Yine Program'da yer alan *sıra prensibine uygun olma şartıyla, çalışma oyun müddetleri, ihtiyaca göre uzatılıp kısaltılabileceği gibi, anaokulunun öğretim yılı başındaki ilk günleri, milli ve dini bayramlar veya gezintiler gibi münasebetlerle arada sırada programın büsbütün dışına da çıkılabileceği* gibi ifadelerden planlama konusunda, fırsat eğitimine olanak verildiği, esnek bir anlayışın benimsendiği de söylenebilir. Bu durumda 1953 Programı'nda eğitimin planlı yürütülmesi konusuna ilgisiz kalınmadığı, 2006 ve 2013 Programların özellikleri arasında yer alan dengeli, esnek, fırsat eğitimine olanak veren birçok özelliğe yer verildiği, eğitimin okul odaklı planlanarak yürütülmesinin önerildiği ve önemsendiği görülmektedir. Eğitim durumları kapsamında önemli bir alt öge de eğitim ortamı ve materyallere yer verilmesidir. Okul öncesi eğitim kurumlarında uygun eğitim ortamları ile zengin eğitsel materyallerinin eğitimin niteliği üzerinde önemli rol oynadığı bilinmektedir (Babaroğlu, 2018). Bir okul öncesi eğitimi kurumunun, çocukların eğitim gereksinimlerini karşılar nitelikte tasarlanmış olması çok önemlidir. İyi tasarlanmış eğitim ortamları çocukların etkin öğrenmelerini destekler ve yaratıcı problem çözme becerilerini geliştirir. Dikkatli ve özenli planlanmış eğitim ortamları eğitim programlarının başarıya ulaşmasında önem taşır (MEB, 2013). Eğitimin verimli olabilmesi ve programın istenildiği şekilde uygulanabilmesi için fiziksel ortamın uygun, donanımın da çocukların ilgi ve gereksinimlerini karşılayacak yeterlikte olması gerekir (Zembat, 2001). Program'ın *ana okulları için bazı temenniler ve ölçüler* başlığı altında; *binanın içinde ve dışında çocukların serbestçe koşup oynayacakları, büyük aletleri kullanabilecekleri ve rahatça oynayacakları genişlikte ve ferahlıkta olup olmadığı; okul eşyasının, çocukların boylarına ve çalışmalarına uygunluğu; bu eşyanın sade, dayanıklı ve kolayca temizlenir cinsten* olması sorgulanmakta, böylece programın güvenli bir eğitim ortamı ve zengin eğitim materyallerine verilen önem ifade edilmektedir. 1994 yılı ve sonraki programlarında yer alan *ilgi köşeleri*, 2013 Programı'nda bulunan *öğrenme merkezleri* 1953 programında açıkça bulunmamakta, fakat etkinliklerde kullanılan araç gereç listeleri hazırlanırken; bahçe oyunları araç ve gereçleri, oyun odası için araç-gereçler, dramatize oyunlar için araç-gereçler, müzik araç-gereçleri, masa faaliyeti araç-gereçleri ayrı başlıklar altında yazılarak öğrenme merkezlerine göndermede bulunmaktadır. Program'da eğitim ortamları ve materyallerinin önemsendiği ve dikkate alındığına dair birçok argüman bulunmaktadır. Okunacak hikaye ve masal kitaplarının listesinin ayrıca verilmesi, ayrı bir oyun odasından söz edilmesi ile de Program'ın modern anlamda eğitim ortamı ve materyaller açısından yeterli olduğu söylenebilir.

5. Program geliştirme sürecinin en son ve en önemli ögesi olan değerlendirme, bir yönüyle de programın etkililiği hakkında karar verme sürecidir (Erden, 1998). Okul öncesi eğitim

programlarında, değerlendirme ögesi önemine binaen, çocuğun değerlendirilmesi, öğretmenin kendi performansını değerlendirmesi ve programın değerlendirilmesi olarak üç boyutlu olarak yer almaktadır (Deniz Kan, 2007; Işıkoğlu, 2007; Gelişli ve Yazıcı, 2012; MEB, 2013). *Ailenin değerlendirilmesi* boyutu ile değerlendirilmenin dört boyutta ele alındığı programlar da söz konusu olabilmektedir (Choi, 2013). Okul öncesi eğitimde değerlendirme, çocukların gelişimlerine uygun bilinçli şekilde ve uygun araçlar kullanılarak yapılması gerekir (Helm, Beneke ve Steinheimer, 1998, Aktaran, Kuru ve Akman, 2019). Çocuğun çok yönlü gelişimine uygun değerlendirme için de gözlem kayıtları, görüşmeler, portfolyo vb. doküman kullanılmaktadır (Brewer, 2001; Helm, Benke ve Steinheimer, 1998; Aktaran, Can Gül, 2009). 1953 Programı'nda öğretmenin, çocukların gelişim safhalarını; çocuğun büyümesi ve terbiye faaliyetleri alanındaki günlük yenilikleri takip etmesi önerilmekte, bu amaçla çocuğun gelişimini fizyolojik fonksiyonlar, zihni faaliyet, duygusal davranış ve sosyal davranış alanlarında değerlendirmesine esas olacak ve yılda iki kez doldurulması önerilen ayrıntılı bir "Değerlendirme Çizelgesi" ile çocuğun yemek, uyku ve tuvalet alışkanlığının takip edildiği "Haftalık Rapor" ve çocuğun gelişiminin ayrıntılı bir şekilde değerlendirildiği "Öğretmen Yıllık Raporu" gibi değerlendirme araçları bulunmaktadır. Programda çocukların değerlendirilmesinin tek bir araç ve gözlem sonucuna göre değil, birden çok araç ile sistematik olarak yapılması önerilmekte; yıl boyunca sürekli gözlemler sonucunda çocuklar hakkında alınacak notların, matbu çizelgelere alınabileceği gibi, herhangi bir forma bağlı olmadan serbestçe de alınabileceğine de değinilmektedir. Söz konusu değerlendirme araçları, farklı isim ve formatlarda daha sonra yayınlanan 1989, 1994, 2002, 2006 ve 2013 programlarda da bulunmakta ve bu değerlendirme formlarını ile aynı amaca yönelik olarak çocukların değerlendirilmesinde araç olarak kullanılmaktadır. Program'da yer alan; *program çocukların ihtiyaç ve alakalarına uyacak şekilde elastik midir?* sorusu ile doğrudan programın değerlendirilmesinin beklendiği görülmektedir. Dolayısıyla 1953 Programı'nın geliştirilmeye ve değerlendirilmeye açık olduğu söylenebilir. Fakat *programın değerlendirilmesi* açısından yalnız bu ifadenin yeterli olmadığı da söylenebilir. Programın değerlendirilmesi, *programın* 1989 programında ve aynı yıl program kapsamında yayımlanan öğretmen kılavuz kitabında açık bir şekilde yer almıştır. Programın değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan sorular, *her öğretim yılı sonunda yönetici, öğretmen, ebeveyn ve diğer ilgili eğitimci ve uzmanlar tarafından gözden geçirilmeli, gerçekçi ve ayrıntılı cevaplar verilmelidir. Böylece yapılan değerlendirme daha sonraki eğitim programlarının düzenlenmesine ışık tutmalıdır* (MEB, 1989a; 1989b). 1994 programında *programın değerlendirilmesi, programın uygulamadaki başarılı ve başarısız yönleri*, ifadesiyle yer almaktadır. Bu soru ile programın değerlendirilmesinin istendiği görülmektedir. 2002 ve sonraki yıllarda uygulamaya konulan 2006 ve 2013 programlarında ise programın değerlendirilmesine daha sistematik olarak yer verildiği söylenebilir. Planlanan ve uygulanan eğitim süreçleri arasındaki tutarlılığın, ortaya çıkan yeni gereksinimlerin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla programın değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Değerlendirme yapılırken, programın tüm boyutlarının ele alınarak bunlar arasındaki tutarlılıklar, planlanan ile uygulanan arasındaki fark ve uygulamada ortaya çıkan yeni gereksinimler belirlenir; böylece problemi tanımak, çözümünü

öğrenmek mümkün olur. Programın değerlendirilebilmesi için öğretmenlerin hazırladıkları ve uyguladıkları aylık plan ve etkinlikleri bütün boyutları ile ele almaları gereklidir. Öğretmenlerin planlanan ve uygulanan eğitim süreçleri arasındaki tutarlılığı, ortaya çıkan yeni gereksinimlerin neler olduğunu belirlemeleri ve günlük eğitim akışında yer alan genel değerlendirme bölümüne kaydetmeleri beklenmektedir (MEB, 2002; 2006; 2013). Bu bağlamda 1953 Programı'nın zayıf kaldığı söylenebilir. Öğretmenin sınıf içi başarısı hakkında farkındalık yaratmak ve gerekli önlemleri almak konusunda kullanılan yöntemlerden biri öğretmenin kendini değerlendirmesidir. Öğretmenlerin kendilerini değerlendirmeleri onların güdülenmelerini, yaratıcılıklarının artmasını, yansıtmacı öğretmen olabilmelerini sağlar. Böylece öğretmen kendi öğretiminin ve bu öğretimi sürdürdüğü ortamın dinamiklerini dikkatli bir analize tabi tutar ve niteliği etkileyen değişkenlerin farkına vararak kendisinin de zayıf yönlerini güçlendirme çabası içine girmeleri beklenir (MEB, 2013; Eğmir, 2019). Öğretmen, kendini değerlendirirken, programın ve çocukların değerlendirilmesi sonucunda elde ettiği verileri analiz etmelidir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda hazırladığı planını, eğitim ortamını ve kullandığı materyalleri gözden geçirerek uygulamalarını geliştirmelidir (MEB, 2006). Öğretmenin kendini değerlendirmesi, eğitim programları için alışılmış bir durum olmamasına rağmen, 1953 Programının farklı bölümlerinde öğretmenin kendisini değerlendirmesine yarayacak bir çok soru bulunmaktadır:

Öğretmen öğrenmek istedikleri şeyi katî olarak biliyor mu?, Çocukların kendilerini tabii ve yaratıcı bir şekilde tanıtır ifade etmelerine fırsat veriyor mu?, Çocuklar müzik ve güzel sanatlar ile tanışırılıyor mu? Çocukların sorucu ve araştırmacı zihniyeti hoş karşılanıyor mu? Öğretmenler çocukları anlama hususunda aileye faydalı bilgiler verebiliyorlar mı?, Öğretmenler çeşitli kültür temellerini incelemek suretiyle ailenin ihtiyaçlarını karşılayabilir mi? Öğretmenler çocukları anlama hususunda aileye faydalı bilgiler verebiliyorlar mı?

Öğretmenler çocukların gelişim safhalarını takip edecek ve çocuğun büyümesi ve terbiye faaliyetleri alanındaki günlük yenilikleri takip edebiliyorlar mı? soruları doğrudan öğretmenin eğitim sürecini kendini yaptıkları veya yapmadıkları üzerinden özeleştiriyeye tabi tutarak geliştirmesine yönelik sorulardır. Posner (2005)'e göre öğretmenler eğitim politikalarına ve eğitimin sosyal bağlamına ilişkin eleştirel bir bakış açısı yöneltten aktif bireylerdir. (Aktaran: Eğmir, 2019). Okul öncesi eğitim programları üzerine yapılan ilgili çalışmalarda, 1953 Programı'nda değerlendirme ögesi ya yok sayılarak hiç değinilmemiş (Düşek ve Dönmez, 2012; Gelişli ve Yazıcı, 2012) veya programın değerlendirme açısından yetersiz olduğu, hiçbir açıklamaya yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır (Alisinanoğlu ve Bay, 2007; Sapsağlam, 2013). Ancak bir bütün olarak değerlendirildiğinde; Program'da çocuğun değerlendirilmesi konusunun önemle ele aldığı, bu amaçla bir çok araç geliştirildiği, yeterli olmasa da programın değerlendirilmesinin göz ardı edilmediği ve öğretmenin kendisini değerlendirmesine yeterince imkan verildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla 1953 Programı'nda; çocuğun, programın ve öğretmenin değerlendirilmesi başlıkları ayrı ayrı bulunmasa da değerlendirme ögesinin yer aldığı söylenebilir.

6. Okul öncesi eğitim söz konusu olduğunda aile eğitimi ve katılımı özel ve kapsamlı bir içerime sahiptir ve programların önemli bir bileşenidir. Bu özelliğinden dolayı eğitim sürecinin bir parçası olarak yürütülmelidir (Kandır vd., 2010; Tezel Şahin ve Özyürek, 2011). 1953 Programı'nda "Veli ve Çevre ile Münasebet" başlığı altında, öğretmen ve ailenin birlikte çalışması ve işbirliği önemle ele alınmaktadır. 1963 kılavuz kitabında "Ana-Babalarla İşbirliği"; 1969 Kılavuz kitabında "Anaokulunda Velilerle İşbirliği" başlıkları altında aile eğitimi ve aile katılımı kapsamında detaylı açıklama ve tavsiyelere yer verilmiştir. Aile ile işbirliği yapılmasının önemi ve gereği üzerinde durulurken; *çocuğun hür ve müstakil olarak yetişmesi*, ancak öğretmenle ailenin birlikte çalışması ile mümkün olacağına dikkat çekilmektedir. Aile eğitimi kapsamında; öğretmenlerin, okul öncesi çağındaki çocukların gelişimi, davranışları, bedensel, ruhsal, sosyal ve duygusal ihtiyaçları hususunda ana-babayı aydınlatma fırsatına sahip oldukları hatırlatılmakta; bu amaçla aileleri aydınlatacak, filimler göstermek, kitap tavsiye etmek ve sergiler açmak önerilmektedir. Yine bu tür toplantılarda okul çağı öncesi eğitimin öneminin belirtilmesi, çocukların gelişimi, sağlık ve mutlulukları için çevrede bulunan çeşitli kaynaklardan faydalanma yolları gösterilmektedir. 1969 Kılavuz kitabında ise bireysel ve gruplar halinde ebeveynlerin aydınlatılması doğrudan anaokulların görevi olarak öngörülmektedir. Program aile katılımı çalışmalarını ile ilgili olarak da zengin bir içeriğe sahiptir. Çocuğu tanımak ve okulda verilen eğitimin sürekliliğini sağlamak için ailelerle işbirliği, iletişim kanalları ve ailelerin okulda verilen eğitime katkılarının sağlanması için önerilerde bulunulmakta, ailelerle ortak kararlar alınmasının önemine dikkat çekilmektedir: *Çocuk üzerinde alınacak karar ve tedbirlerin müşterek olması, okulun velilerle konuşmak için belirli gün ve saati olması, okulun anne-babalarla münasebeti, belli gün ve saatlerde olabileceği gibi günlük şahsi münasebetler yolu ile de gerçekleştirilir. Küçük müsamereler, çaylı toplantılar bu işbirliğine tabii bir zemin hazırlar, gibi aile katılımını sağlayan seçenekler çağdaş programlarda bulunabilecek özelliklerdir. Çocuğun okula geleceği ilk gün ile ilgili olarak, anne ile öğretmen elbirliği yapması, mümkün ise öğretmen çocuğu daha önce evinde ziyaret etmesinin önerilmesi, ancak 2006 Programı'nda yer bulabilen modern bir yaklaşımdır. Yine ailelerin eğitim sürecinde, velilerin okulda bazı sorumluluklar alarak aynı zamanda okulda çocuklarını yakından gözleme imkanına sahip olmaları, annelerin belirli gün ve saatlerde okula gelip çocuklara masal anlatarak, serbest oyunlarına katılabilmeleri ve öğretmene yardımcı olmalarına fırsat verilmesi, aile katılımının ne kadar yoğun bir şekilde önemsendiğini ve Programın bu konuda yeterli olduğunu göstermektedir. Ural ve Ramazan (2011)'a göre de Program'da aile eğitimine genişçe yer verilmiş ve Program'ın görüşülüp kabul edildiği V. Milli Eğitim Şurası'nda okul öncesi eğitim ile ilgili konuşulan konular, ileri sürülen fikirler ve alınan kararların büyük çoğunluğu bugün de geçerliliğini korumaktadır. Böylece 1953 Programı'nda aile eğitimi ve katılımı ögesinin yeterince yer aldığı; eğitimcilere sorumluluklarını hatırlatan ve onlara rehberlik eden bir içeriğe sahip, ileri bir program olduğu söylenebilir.*

Sonuç olarak; 1953 Ana Okulları Eğitim Programı'nda, modern okul öncesi eğitim programlarında bulunan, *çocuğun gelişim özellikleri, hedefler, içerik, eğitim durumları, değerlendirme ve aile katılımı* gibi temel öğelere yer verilmiştir. Program çocuğun ilgi ve

ihtiyaçlarının dikkate alındığı çocuk merkezli; öğretmene inisiyatif tanıyan esnek bir programdır. Programı'nın bilimsel sağlam temeller üzerinde kurgulandığı ve günümüz programlarında iz düşümlerinin görüldüğü söylenebilir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Okul öncesi eğitim programlarının temellerini güçlendirmek amacıyla;

Okul öncesi eğitim programlarını inceleyen araştırmalarda 1953 Ana Okulları Eğitim Programı'na da objektif bir şekilde yer verilebilir.

Cumhuriyet Dönemi'nde 1953 yılına gelinceye kadar özel ve resmi okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlar da araştırılıp incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Akınoğlu, O. (2005). Türkiye'de uygulanan ve Değişen Eğitim Programlarının Psikolojik Temelleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 31-46
- Aktan, O., Akkutay, Ü. (2014). OECD Ülkelerinde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. *Asya Öğretim Dergisi www.e-aji.com [Asian Journal of Instruction] e-ISSN:2148-2659*. (1), 64-79.
- Akyüz, Y.(1996). Anaokullarının Türkiye'de Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 132, 7-13.
- Akyüz, Y. (2003). Cumhuriyete Gelinceye Kadar İlköğretim Tarihçesine Kısa Bir Bakış. *Türkiye'de İlköğretimin (Dünü, Bugünü, Yarını)* içinde (s. 5-21). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Akyüz, Y. (2014). Anaokullarının Osmanlı'da İlk Programları ve Ders Uygulamaları ile Yaratıcı Dramanın İlk İzleri, *Aklın ve Bilimin Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 51, 19-24.
- Albrecht, K., Miller, L. G. (2004). *The Comprehensive Preschool Curriculum*. Maryland.
- Alisinanoğlu, F., Bay, B. (2007). Okul Öncesi Eğitim Programları'nın Tarihsel Gelişimi.16. Eğitim Bilimleri Kongresi. 5-7 Eylül. Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Tokat.
- Arslan, (2005). Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durum. *Millî Eğitim Dergisi*, 33, 167.
- Altay, S., İra, N., Ünal Bozan, E. Yenal, H. (2011). Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Milli Eğitim Şuralarında Okul Öncesi Eğitim ve Bugünkü Durumu. *E-jurnal of New World Sciences Academy*, 6 (1), 660-672.
- Aral, N., Kadan, G. (2018). 2013 Okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi, *Journal of Early Childhood Studies*, 2(1), 113-131.

- Arhan, S., Gültekin, İ. (2013). Türkçe Dersi İlköğretim Programlarında Benimsenen Tematik Yaklaşımın Metin Seçimine Etkileri Yönünden Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, Yaz, 199-531.
- Aslan, M. Uygun, N. (2019). Okul Öncesi Eğitim Programının Stufflebeam'in Bağlam, Girdi, Süreç ve Ürün (BGSÜ) Değerlendirme Modeline Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 44(200) 229-251.
- Atlı, S., Baran, G. (2017). II. Meşrutiyet Dönemi'nden Günümüze Okul Öncesi Eğitim Programlarında ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarında okuma-Yazmaya Hazırlık Çalışmalarının Değerlendirilmesi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, Özel Sayı 2.
- Aytaç, K. (1998). *Avrupa Eğitim Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı.
- Babaroğlu, A.(2018). Eğitim Ortamları Açısından Okul Öncesi Eğitim Kurumları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1313-1330.
- Balcı, A., Gündoğdu, K. ve Çelik, N. (2012). Okul Öncesi Eğitim Programına İlişkin Bir İhtiyaç Analizi Çalışması. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 10-24.
- Başal, H. A. (1998). *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Başaran, İ.E. (1998). *Eğitime giriş*. Ankara: Umut Yayım Dağıtım.
- Başaran, S. T., Ulubey, Ö. (2018). 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 51(2), 1-38
- Bilen, M. (2006). *Plandan uygulamaya öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyükkaragöz, S. (1997). *Program Geliştirme "Kaynak Metinler"*. Konya: Öz Eğitim Yayınları.
- Büyükkaragöz, S., Çivi, C. (1999). *Genel Öğretim Metodları "Öğretimde Planlama Uygulama"*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Can Gül, Ş. (2009). Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının 2006 Okul Öncesi Eğitim Programının Değerlendirme Unsuruna Yönelik Görüş ve Davranışlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Choi, J. (2013). *Türkiye'de ve Güney Kore'de Okul Öncesi Eğitimin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Çelik, M., Gündoğdu, K. (2007). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(16), 172-190.
- Demirel, Ö. (1999). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2005). *Öğretimde Planlama Ve Değerlendirme Öğretme Sanatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Deniz Kan, Ü. (2007). Okul Öncesi Eğitimde Değerlendirme Aracı Olarak Portfolyo *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 169-178.
- Dilek, H., Duman, T. (2014). 2006 Okul Öncesi Eğitim Programının Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 143-158.
- Dilek, H. (2016). T.C. MEB 2013 okul öncesi eğitim programı ile 2006 programının karşılaştırılması. (Editör: Özcan Demirel-Serkan Dinçer) *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler ve Nitelik Arayışı* içinde, s.585-604. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dirim A. (2004). *Kız Meslek Liseleri İçin Okul Öncesi Eğitimi*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Durmuşçelebi, M., Akkaya, D. (2011). 2006 Okulöncesi Eğitim Programının Uygulanmasının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Kayseri İli Örneği). *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(31), 255-272.
- Düşek, G. (2008). *2006 Yılında Uygulamaya Konulan Okul Öncesi Eğitim Programı Hakkında İlköğretim Müfettişleri, Okul Öncesi Eğitim Veren Kurum Müdürleri ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi (Ordu İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Düşek, G., Dönmez, B. (2012). Türkiye’de Yayımlanan Okul Öncesi Eğitim Programları. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 1(1), 68 -75.
- Eğmir, E. (2019). Öğretmen Eğitiminde Yansıtıcı Düşünme Uygulamalarına İlişkin Türkiye’de Yapılmış Çalışmaların Analizi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 194-212.
- Erdem, M. (1995). İçerik Sentezleme Stratejilerinin Erişmeye Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11, 111-117.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde Program Değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ertürk, S. (1984). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan Ltd. Şti.
- Ergün, M., (1996). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Erdem, A. R. (2013). *Öğretmen Yetiştirmenin Bugünü ve Geleceği: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fichter, J. (2002). *Sosyoloji Nedir*. (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Genç, Ş. (1987). Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Programları. *YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri* içinde. (s.13-29) Antalya 7-12 Eylül. İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama.
- Gelen, İ.,Beyazıt, N. (2007). Eski ve Yeni İlköğretim Programları İle İlgili Çeşitli Görüşlerin Karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 51, 457-476.
- Gelişli, Y., Yazıcı, E. (2012). Türkiye’de Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programlarının Tarihsel Süreç İçerisinde Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 85-93.
- Genç, S. (1997). *Anasınıfı Öğretmenlerinin Eğitim Programından Yararlanma Derecesi ve Nedenlerinin Araştırılması*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Gözütok, F. D. (1998). Program Hazırlama ve Geliştirme. *İlköğretim Müfettişleri Semineri Ders Notları* içinde (s. 8-19). Ankara: A.Ü. EBF Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Güdek, M. (2012). *Modernleşme Döneminde Osmanlı'da Çocuk Eğitimi ve Literatürü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güler, D. S. (2001). *4.5.6. Yaş Okul Öncesi Eğitim Programının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gürkan, T. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Programı Uygulama Rehberi Ne yapıyorum? Neden Yapıyorum? Asıl Yapmalıyım?* içinde (s.79-98) IV. Bölüm Okul Öncesi Eğitim Programının Temel Özellikleri. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Hirsh, R.A. (2004). *Early childhood Curriculum*. Incorporating multiple intelligences, developmentally appropriate practice, and play. Boston.
- Işıkoğlu, N. (2009). *Çocukları Tanıma Teknikleri Ders Notları*, (Teksir), Eğitim Fakültesi.
- Kandır, A. (2001). *Okul Öncesi Eğitim Programlarının Hazırlanması*. Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı 2001-2002 Ders Yılı Rehber Kitaplar Dizisi. İstanbul. YA-PA Yayınları.
- Kandır, A., Özbey, Z., İnal, G. (2010). *Okul Öncesi Eğitimde Program (1) Kurumsal Temeller*. İstanbul: Morpa.
- Kandır, A., Yazıcı, E. (2016). MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı'nın Okuma Yazma Becerilerinin Gelişimi Yönünden Değerlendirilmesi. *GEFAD/GUJGEF* 36(3), 451-488.
- Kantarcıoğlu, S. (1973). *Anaokulunda Eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kantarcıoğlu, S. (1998). *Anaokulunda Eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karacaoğlu, Ö. C. (2004). Eğitimi ve Eğitimde Program Geliştirmeyi Etkileyen Gelişmelere Genel Bir Bakış. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 91-109.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi (17. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılıçkaya, A., Zelyurt, H. (2015). Okul Öncesi Programlarında Özel Gereksinimli Bireylerin Yer Alma Durumlarının İncelenmesi (1989-2013). *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*. 4, 200-212.
- Koçak, (2000). Okul Öncesi Dönemde Türkçe Dil Eğitim Programı ve Uygulamalar. *Selçuk Üniversitesi Anaokulu /Anasınıfı Öğretmen El Kitabı*. S. 116-132. İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama.
- Köksal, O., Balaban Doğal, A., Duman, A. (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul öncesi Eğitim Programı Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi. *International Journal of Social Science Studies*, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3395>, 46, 379-394
- Kuru, N., Akman, B. (2019). Çocuğu Tanıma ve Değerlendirme Aracı Olarak Pedagojik Dokümantasyon. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), 935-949.
- Kuyumcu, A., Erdoğan, T. (2008). Yükseköğretimin Toplumsal Değişmeye Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 35, 240-250.
- Küçükahmet, L. (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

- MEB. (1963). Ana Okulları Kılavuzu. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1970). Anaokulları Kılavuzu 1969. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1966). *Program Taslağı ile İlgili Açıklamalar ve Örnekler*. Ankara: Ayyıldız Matbaası A. Ş.
- MEB. (1988). *Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1989a). *T.C. MEB Tebliğler Dergisi*. Milli Eğitim Basımevi: Ankara.
- MEB. (1989b). *Okul Öncesi Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- MEB. (1994). *Okul Öncesi Eğitim Programları Kreş, Anaokulu Anasınıfı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2002). *36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (2006). *Okul Öncesi Eğitim Programı.(36-72 Aylık Çocuklar İçin)*. Ankara: MEB Basımevi.
- MEB. (2010a). *Geçmişten Geleceğe Okul Öncesi Eğitim*. Devlet Kitapları Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü. Ankara.
- MEB. (2010b). *İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2011). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi-Erken Çocukluk Eğitiminde Temel İlkeler*.
http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller Erişim Tarihi: 27.03.2019.
- MEB. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara.
- MEV. (1953). Anaokulları Yönetmeliği ve Programı. Millî Eğitim Basımevi.
- Oktay, A. (1989 " Türkiye'de Okulöncesi Eğitim". İnönü Üniv. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildiriler. Mayıs 1989.
- Oktay, A., Unutkan, Ö. P. (2006). Okul Öncesi Eğitimi Etkileyen Temel Görüşler. *Okul Öncesi Eğitim Programı Uygulama Rehberi Ne yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?* içinde (9-32), İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Örücü, D , Şimşek, H. (2011). Akademisyenlerin Gözünden Türkiye’de Eğitim Yönetiminin Akademik Durumu: Nitel Bir Analiz. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2(2) , 167-197.
- Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde Program Değerlendirme Ve Türkiye’de Eğitim Programların Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. VI, (II),126-149.
- Özsırkıntı, D., Akay, C., Bolat, E. Y. (2014). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programı Hakkındaki Görüşleri (Adana İli Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15,(1), 313-331.
- Parlak yıldız, B. (2014), Okulöncesi Eğitim Alan ve Almayan İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okuma Yazma Başarılarının Karşılaştırılması. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 107-124

- Pökön A. (2003) *Fransa ve Türkiye Okul Öncesi Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sabancı, A., Altun, M., Uçar Altun, S. (2018). Problems Encountered in Pre-School Education According to the Views of School Managers, Teachers and Parents. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(2), 339-385 doi: 10.14527/kuey.2018.009.
- Sağlam, M., Aral, N. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, Aralık, (2), 43-56.
- Sapsağlam, Ö. (2013). Değerlendirme Boyutuyla Okul Öncesi Eğitim Programları(1952-2013). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 63-73.
- Schreglmann, S. (2016). Türkiye’de Program Geliştirme Konusu İle İlgili Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin İçerik Analizi. *The Journal of International Social Research*, 9(43), 1492-1500.
- Senemoğlu, N. (1994). Okulöncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır? *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 21-30.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya)*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2012). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. (Genişletilmiş 17. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Strauss, A. ve Corbin, J. M. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage Publications, Inc.
- Sucuoğlu, B. Kargın, T. (2010). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şahin, M., Tokdemir, M. A. (2011). II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimde Yaşanan Gelişmeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 9 (4), 851-876.
- Şıvgın, N. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Denizli İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Tan, Ş., Kayabaşı, Y., Erdoğan, A. (2002). *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taner Derman, M., Başal, H. A. (2010). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretimde Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler *The Journal of International Social Research*, 3(11), 560-570.
- Tezel Şahin, F., Özyürek, A. (2011). *Anne Baba Eğitimi ve Okul Öncesinde Aile Katılımı*. İstanbul: Morpa.
- Tok, E. (2016). Okul öncesi eğitimde eğitim ortamları. G. Uyanık (Ed.), *Okul öncesi eğitime giriş içinde*, (s.162-177), Ankara: Pegem Akademi.
- Tuğrul, B. (2005). Çocuğun Gelişiminde Anaokulu Eğitiminin Önemi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim* 6(62), 1-3.

- Tuncer, B. (2015). Okul Öncesi Eğitimdeki Çağdaş Yaklaşımların İncelenmesi ve MEB Okul Öncesi Programıyla Karşılaştırılması. *International Journal Of Field Education*, 1(2), 39-58.
- Turan, F. (2004). Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği ve Programının Değerlendirilmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, Yıl:32, 162, 109-125.
- Turgut, H. (2007). Scientific Literacy For All. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 40 (2), 233-256.
- Tükel, A. (2017). 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı İle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Türk, İ. C. (2011). Osmanlı'da Okul Öncesi Eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, Güz, 192, 160-173.
- Ural, O., Ramazan, M. O. (2011). *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri* içinde. S. Özdemir, H. Bacanlı, Murat Sözer (Ed.). *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü*. 11-56. TED Yayınları.
- Ünver, G., Erdamar, G. (2015). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Erken Çocukluk Eğitimi Programları Geliştirme Sürecine Katkıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 215-234.
- Üstünoğlu Ü. (1987). *Okulöncesi Öğretmenlerinin Uzaktan Öğretim Yöntemi İle Yetiştirilmesine Yönelik Program Modeli*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 107.
- Varış, F. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Varış, F. (1988). *Program Geliştirme*. Teori ve Teknikler (4. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 157.
- Yakar, A. (2016). Geleceğin Eğitimi Üzerine Program Ve Tasarım Modeli Önerileri: “Yaşamsal Eğitim Programları” ve “Yaşamsal Öğretim Tasarımları” *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 1-15.
- Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma Uygulamalarının Tarihsel Süreci ve Türkiye’de Uygulanan Kaynaştırma Modelleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*. 8. 92-110.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, N. (?). *Anaokulu Öğretmeninin El Kitabı*. YA-PA Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, H., Sünbül, A. M. (2004). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Yüksel, S. (1998). Okul Temelli Program Geliştirme, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4). 513-525.
- Yüksel, G. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Gelişim Alanları, Gelişim Alanlarının İşaretçisi Olan İhtiyaçlar ve Geliştirilmesi Gereken Beceriler: Bu Süreçte Rehber Öğretmenin İşlevleri: Kurumsal Bir İnceleme. *Milli Eğitim Dergisi*. Güz. 159.
- Zembat, R. (2005). *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular*. İstanbul: Morpa Yayınları.